

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Київський національний лінгвістичний університет
Кафедра східної філології
Кваліфікаційна робота магістра
з арабської філології на тему:
АРАБСЬКА ТЕРМІНОЛОГІЯ ДИПЛОМАТИЧНОГО І
МІЖНАРОДНОГО ПРОТОКОЛУ: СЕМАНТИЧНИЙ АНАЛІЗ,
ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ

Студента(тки) групи Мар 57-22
факультету східної і слов'янської філології
денної форми навчання
Освітньої програми
Східна філологія: арабська мова і література,
переклад, методика навчання
Спеціальності 035 Філологія
Спеціалізації 035.060 Східні мови та літератури (переклад включно),
перша – арабська
Хроленко Лесі Олексіївни
Науковий керівник: д. філол. наук, проф.
Рибалкін В. С.

Допущена до захисту «___» _____ 2023 року

Завідувач кафедри

(підпис) (ПІБ)

Національна шкала _____

Кількість балів _____

Оцінка ЄКТС _____

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ АРАБСЬКОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ ДИПЛОМАТИЧНОГО І МІЖНАРОДНОГО ПРОТОКОЛУ	8
1.1. Термінологія як лінгвістичне явище.....	8
1.2. Теоретичні засади вивчення термінології дипломатичного та міжнародного протоколу.....	14
1.3. Історія виникнення дипломатичного протоколу та етикету в арабському світі. Розвиток традицій та норм.....	20
Висновки до розділу 1	25
РОЗДІЛ 2 МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ АРАБСЬКОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ ДИПЛОМАТИЧНОГО І МІЖНАРОДНОГО ПРОТОКОЛУ	29
2.1.Методологія та вибір методів дослідження арабської термінології дипломатичного і міжнародного протоколу.....	29
2.2. Обґрунтування використання методів лінгвістичних досліджень та методика аналізу термінології дипломатичного та міжнародного протоколу в арабській мові.....	35
Висновки до розділу 2.....	38
РОЗДІЛ 3 СЕМАНТИЧНИЙ АНАЛІЗ ТА ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ АРАБСЬКОЇ ДИПЛОМАТИЧНОГО І МІЖНАРОДНОГО ПРОТОКОЛУ	40
3.1. Практичні аспекти використання арабської термінології дипломатичного і міжнародного протоколу та роль семантичного аналізу.....	40
3.2. Практична характеристика термінології дипломатичного і міжнародного протоколу в арабській мові: функціональний та семантичний	

аспекти.....	43
3.2.1. Термінологія протоколу церемоній: церемонія вручення вірчих грамот.....	45
3.2.2. Релігійно-культурний аспект арабської термінології дипломатичного та міжнародного протоколу.....	60
Висновки до розділу 3.....	67
ВИСНОВКИ.....	70
АНОТАЦІЯ.....	73
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	75
ДОДАТКИ.....	80

ВСТУП

Дипломатичний та міжнародний протокол становлять основу для ефективної взаємодії між країнами на міжнародній арені. Арабська термінологія відіграє ключову роль у висловлюванні державних позицій, урегулюванні міжнародних питань та створенні сприятливого середовища для діалогу та співпраці. Арабська термінологія дипломатичного та міжнародного протоколу відображає унікальний культурний контекст арабського світу, враховує традиції, релігійні норми та інші аспекти, що мають значення для арабського народу. Це дозволяє арабським державам висловлювати свої погляди та інтереси з урахуванням власної культурної ідентичності.

На сьогодні наявна значна база наукових надбать когорти українських філологів-дослідників у галузях термінології, термінології дипломатичного та міжнародного протоколу. Серед них: Ю. А. Чернобров, І. Ментинська, Т. Панько, І. Кочан, В. І. Авраменко, М. П. Баган, Т. В. Байтмут, Ю. В. Попович, В. Д. Бялик, Я. П. Яремко, Г. Д. Канкаш, О. М. Пазинич, О. М. Зарума-Панських, О. Зеленська, С. Б. Христюк та інші.

Серед зарубіжних науковців М. Т. Кабре, О. В. Нубасов, П. Фабер, Ф. Гаудін, Р. Теммерман, М. Р. Кастро, С. Райт, Г. Будін, Г. Соннвельд, М. Вега, М. Аркан поповнили науково-практичну базу власними дослідженнями термінології загалом та термінологічного аспекту дипломатичного і міжнародного протоколу.

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю дослідження термінології дипломатичного та міжнародного протоколу в арабській мові в контексті українського сходознавства; дослідження особливостей функціонування термінології дипломатичного та міжнародного протоколу в арабській мові, що є значущим фактором у становленні та розвитку міжнародних відносин; розширення наукових надбань українського сходознавства у галузі дослідження дипломатичної тематики в арабській мові.

Метою дослідження є дослідження термінології як лінгвістичного явища та термінології дипломатичного та міжнародного протоколу в арабській мові; проведення семантичного та етимологічного аналізу лексичних одиниць, що належать до дипломатичної термінології в арабській мові; дослідження особливостей функціонування арабської термінології дипломатичного та міжнародного протоколу.

Предметом дослідження є семантичний аналіз та функціонування термінології дипломатичного та міжнародного протоколу в арабській мові.

Об'єктом дослідження є арабська термінологія дипломатичного та міжнародного протоколу.

Мета кваліфікаційної роботи передбачає виконання таких **завдань**:

- визначення поняття “термінологія” та позначення суміжних понять з названою галуззю (термінознавство, терміносистема, термінографія, термін тощо);
- визначення понять “дипломатичний протокол”, “міжнародний протокол”;
- визначення поняття “термінологія дипломатичного протоколу”;
- проведення теоретичного та практичного аналізу вимог до дипломатичних термінів;
- дослідження історії виникнення дипломатичного протоколу в арабському світі, аналіз традицій та норм;
- аналіз та вибір методів лінгвістичних досліджень;
- визначення сфер і нагод використання термінології дипломатичного та міжнародного протоколу в арабській мові;
- здійснення семантичного та етимологічного аналізу церемоніальної термінології в арабській мові, а саме церемонії вручення вірчих грамот; аналіз особливостей функціонування названого виду термінології термінології;
- аналіз та дослідження впливу релігійно-культурного фактору на існування

та розвиток арабської термінології дипломатичного і міжнародного протоколу; функціональний аналіз термінів релігійного підтексту в контексті дипломатичного протоколу в арабському світі.

Матеріалами дослідження послуговували приблизно 50 термінів та виразів, дібраних з арабомовних джерел, а саме дипломатичних посібників, словників, ЗМІ, текстів публічних виступів.

Серед обраних **методів** лінгвістичних досліджень є:

- *метод дедуції* – дослідження загальновідомих фактів, теоретичних уявлень задля подальшого отримання висновків; дослідження “від загального до конкретного”;
- *описовий метод* – детальний і точний опис мовних явищ, структур;
- *компонентний аналіз* – система прийомів лінгвістичного вивчення значень слів, суть якої полягає в розщепленні значення слова або лексичної структури на складові компоненти;
- *контекстуальний аналіз* – метод дослідження мовної одиниці в складі мовленнєвого контексту;
- *метод суцільної вибірки* – повне опрацювання досліджуваних джерел та вибірка всіх лексичних одиниць, які є об'єктом аналізу.

Наукова новизна кваліфікаційної роботи магістра полягає в удосконаленні бази науково-дослідницьких надбань українського сходознавства в галузі дослідження термінології дипломатичного і міжнародного протоколу в арабській мові. Уперше було досліджено та систематизовано термінологію дипломатичного і міжнародного протоколу в арабській мові, а саме церемоніальну та релігійно-культурну термінологію, у семантичному, етимологічному та функціональному аспектах.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає в тому, що отримані в роботі результати є внеском до теоретичного та зіставного мовознавства, лексикології, термінознавства. У результаті вивчення предмету

дослідження було одержано результати, які можна використовувати у викладанні практичного курсу перекладу (“Практичний переклад дипломатичної лексики”, “Практичний курс перекладу арабської термінології дипломатичного і міжнародного протоколу” тощо) та теоретичних дисциплін (“Основи термінознавства”) у вищих навчальних закладах.

Структура роботи. Дослідження складається зі вступу, трьох розділів з висновками до кожного з них, загальних висновків, анотації, списку використаної літератури та додатків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ АРАБСЬКОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ ДИПЛОМАТИЧНОГО І МІЖНАРОДНОГО ПРОТОКОЛУ

1.1. Термінологія як лінгвістичне явище

Термінологія є значущим лінгвістичним явищем, актуальність якого лише зростає з часом. З прогресом технологій та науки, появою нових сфер діяльності та розвитком сталих сфер термінологія є необхідною та затребуваною складовою функціонування вищезгаданого нами. Еволюція людства сприяє розвитку явища термінології, яке документує та фіксує новоспечені поняття з різноманітних галузей діяльності. Серед багатьох аспектів, що пояснюють важливість термінології, є досягнення точності та ясності у процесі комунікації, забезпечення ефективності навчання та розвитку, сприяння зручності вивчення та досліджень, створення систематизованих інформаційних ресурсів, полегшення спілкування у професійних колах, збереження та передача знань. Термінологія є досить популярним напрямом досліджень серед вітчизняних та зарубіжних філологів-дослідників. Це пояснюється обширністю вищеназваної секції або ж галузі мовознавства.

Термінологія є об'єктом досліджень українських філологів, серед яких Ю. А. Чернобров, І. Ментинська, Т. Панько, І. Кочан, В. І. Авраменко, М. П. Баган, Т. В. Байтмут, Ю. В. Попович, В. Д. Бялик, Т. В. Проценко, В. А. Тимкова, В. Дубічинський, Н. В. Артикуца, Н. П. Бідненко, Л. П. Білозерська, Л. Г. Боярова, В. Г. Згурська, Т. В. Лепеха, Р. В. Стацюк, М. О. Вакуленко, О. С. Петрина, Г. П. Мацюк, Ю. В. Теглівець, Г. В. Наконечна.

Серед зарубіжних мовознавців вивченням термінології займалися М. Т. Кабре, О. В. Нубасов, П. Фабер, Ф. Гаудін, Р. Теммерман, М. Р. Кастро, С. Райт, Г. Будін, Г. Соннвельд, М. Вега, М. Аркан.

Розглянемо декілька трактувань понять, що пов'язані з предметом нашого

дослідження, а саме “термінознавство”, “термінологія”, “терміносистема”, “термінографія”, “термін”.

Українські дослідники Д. В. Фурт та Л. А. Дмитрук (2020) вважають, що термінознавство — “це наука, яка вивчає спеціальну, фахову лексику з точки зору її типології, походження, форми, змісту та функціонування, а також використання, впорядкування та творення” (с. 11). Н. Ф. Стаховська (2010) визначає термінознавство як науку про терміни загалом або як науку, що вивчає питання термінології та терміна. Мовознавці Т. Кияк та І. Борисевич (2006) висуває нестандартну, на наш погляд, теорію про те, що “термінознавство є частиною прикладного мовознавства та стоїть на стику між мовознавством та природознавством” (с. 224). На основі вищенаведених визначень, можемо зазначити, що термінознавство є загальною наукою, що займається вивченням терміносистем, термінології та їх складових, функціонування та впорядкування термінів.

Варто зауважити, що існує два види термінознавства: теоретичне та прикладне. Теоретичне термінознавство досліджує творення та еволюцію нових термінів, а прикладне термінознавство в свою чергу є практичним напрямом, яке пропонує способи і шляхи творення нових термінів та їх функціонування (Фурт&Дмитрук, 2020). Серед інших напрямів досліджень у термінознавстві виділяють:

- *загальне термінознавство* досліджує загальні риси та проблеми лінгвістичної науки “термінознавство”;
- *галузеве термінознавство* фокусується на вивченні спеціальної лексики;
- *семасіологічне термінознавство* вивчає семантичні явища, утворення та зміну лексичних значень;
- *історичне термінознавство* вивчає історію термінології задля аналізу термінологічних тенденцій минулого та теперішнього;
- *порівняльне термінознавство* займається порівнянням властивостей термінології різних мов;

- *ономасіологічне термінознавство* досліджує структуру лексем термінів, практично займається підбором терміну для того чи іншого поняття;
- *функціональне термінознавство* вивчає особливості практичного використання термінів у різних галузях;
- *когнітивне термінознавство* досліджує роль та значення термінів у сучасній епосі, когнітивній діяльності загалом (Борисевич&Ратомська, 2012).

Розглянемо суть поняття “термінологія” та декілька визначень провідних філологів-дослідників. За І. Ментинською (2018) термінологія — “це сукупність мовних одиниць, тобто слів, словосполучень, речень на позначення спеціальних понять різних галузей науки, техніки, спорту, мистецтва тощо” (с. 34). Ю. В. Попович та В. Д. Бялик вважають, що термінологія є сукупністю понять (термінів), які застосовуються в тій чи іншій галузевій діяльності (Попович&Бялик, 2020). С. Журахович (1979) у статті тлумачного словника української мови визначає термінологію як сукупність термінів або конкретної галузі діяльності, або як сукупність термінів певної мови. Як наука термінологія також вивчає закономірності утворення, еволюцію та значення термінів у певній науковій або професійній галузі.

Також варто згадати, що власне слово “термінологія” походить від латинського “terminus”, що має значення “межа, кінець”. Згодом “terminus” вживається в значенні “поняття, визначення, трактування” (Васильченко, 2023).

В. Васильченко (2023) зазначає в своєму лінгвістичному дослідженні, що термінологія є розділом лексикології, що вивчає терміносистему. В. Васенко (2008) трактує поняття терміносистема як “система термінів у певній галузі наукового або технічного знання, що обслуговує наукову теорію або концепцію” (с. 86). Терміносистеми формуються з термінологій паралельно з етапами формування та становлення теорії тієї чи іншої науки, галузі (Васенко, 2008). На нашу думку, терміносистема — це спеціалізована система термінів, призначена для стандартизації та уніфікації мовного вживання в певній сфері

або галузі знань. У рамках такої системи кожен термін має чітко визначене значення і використовується для уникнення непорозумінь та уточнень у професійному спілкуванні. Зазвичай терміносистема включає в себе словник термінів або глосарій, де кожен термін супроводжується його визначенням та іноді прикладами вживання. Ці системи спрощують спілкування та розуміння термінології в конкретній галузі. Загальними рисами терміносистеми є цілісність, структурність, сталість.

Існує декілька методів структурування терміносистем:

- *ієрархічний* метод — метод, що відтворює родо-видові відношення термінів (з використанням терміноелементів);
- *генетичний* метод — метод, у якому структурування термінів відбувається за принципом “об’єкт — ознака — процес”;
- *операційний* метод — метод, що передбачає відбір термінів з матеріалів конкретної тематики (Васенко, 2008).

Розглянемо поняття “термін”, що є найменшою складовою термінологій, терміносистем, термінознавства. Термін — офіційна, узаконена лексична одиниця, що слугує для позначення назв понять та явищ (Янковець, 2017). Також існує теза про те, що термін — це слово або словосполучення, що використовується в конкретних галузях, областях та лаконічно, чітко позначає явище або поняття (Іленков, 2008). О. Д. Пономарів (2000) розглядає термін як “одиницю історично сформованої термінологічної системи, що визначає поняття та його місце в системі інших понять, виражається словом або словосполученням, служить для спілкування людей, пов’язаних єдністю спеціалізації, належить до словникового складу мови й підпорядковується її законам” (с. 91). Згідно з дослідженнями провідних мовознавців більшість науковців вважає, що термін як лексична одиниця мови утворюється не природньо, не в ужитку, а саме в певних областях науки та професійної діяльності (Стацюк, 2016). Наприклад, О. В. Янковець (2017) висуває теорію про те, що “терміни є номінативними одиницями мови науки й техніки, а не

одинацями природної мови загалом” (с. 3). Ми погоджуємося з даним твердженням, адже основною відмінністю термінів від загальноживаної лексики є специфічність використання, незалежність значення від загального контексту, наявність чіткого визначення. У нашому дослідженні ми дотримуємося думки про те, що терміни є здебільшого штучно утвореною лексикою, що виникає паралельно з розвитком науки, техніки, інших сфер діяльності.

На основі аналізу вищезгаданих матеріалів досліджень можемо визначити, що термін — це спеціальне слово або вираз, який використовується у вузькому науковому або технічному контексті для точного і чіткого позначення конкретного поняття, предмета, процесу чи явища.

Вимоги до термінів можуть варіюватися в залежності від контексту і галузі, у якій вони використовуються. Серед основних вимог до терміну є точність, стислість, нейтральність емоційного забарвлення лексичної одиниці, дефінітивність (чіткість), незалежність лексичного значення від контексту. Термін повинен бути сформульований чітко та однозначно задля уникнення двозначності або непорозумінь. Визначення терміну має бути зрозумілим для всіх користувачів. Це підтверджує дослідження Р. Стацюка (2016), у якому згадується, що чіткість і точність термінів є основним аспектом прозорості, зрозумілості у професійній комунікації. Слід додати, що в багатьох галузях, особливо в технічних та наукових, терміни часто стандартизуються та узгоджуються. Це означає, що існує однакове і прийняте визначення для всіх користувачів. Також термін повинен відображати правильну й достовірну інформацію, що сприятиме уникненню спотворення інформації, непорозумінь. Однією з вимог також є актуальність, адже терміни можуть змінюватися з часом через науково-технічний прогрес, де нові поняття стають актуальними. Вважаємо за необхідне зазначити, що термін повинен відповідати нормам та правилам граматики мови, у якій він використовується.

Термін має термінологічну значущість в межах певної дисципліни,

області. Терміни можуть виконувати *номінативну* (означення назви виду, класу, ознак поняття або явища), *сигніфікативну* (позначення назви поняття або явища, яке належить до конкретної галузі знань або діяльності), *комунікативну* (збереження та розповсюдження знань конкретної сфери знань, діяльності, науки) функції.

Терміни можна класифікувати за багатьма категоріями. Найбільш часто в наукових колах терміни класифікують:

- *за походженням*: оригінальні або питомі та запозичені;
- *за означеністю*: прототерміни, терміноїди, передтерміни (*прототерміни* — лексеми, які позначають спеціальне уявлення; *терміноїди* — лексеми, які позначають недостатньо сталі та визначені поняття; *передтерміни* — лексеми, які слугують на позначення понять, але не є відповідними вимогам до термінів, зокрема вимозі стислості та лаконічності).
- *за мотивованістю та достовірністю*: правильні та хибні;
- *за функціонально-стильовим призначенням*: загальні терміни та професіоналізми (Вакуленко, 2011).

Слід згадати, що суміжним поняттям з термінологією, терміносистемами та власне термінами є термінографія. Термінографія — це наука, що займається укладанням словників спеціальної лексики або термінів. Термінологія є об'єктом термінографії. Укладання термінологічних словників - це важливий процес створення спеціалізованого лексичного ресурсу, який містить визначення та пояснення спеціальних термінів і понять у певній галузі знань або науковій області; є складним та ресурсомістким процесом, і вимагає спеціалізованих знань у відповідній галузі. Загалом науковці вважають, що термінографія є розділом термінознавства, проте, існує думка, що термінографія є розділом лексикографії. Варто зазначити, що приналежність термінографії до термінознавства є, на нашу думку, більш глобальним поглядом на місце вищезгаданого поняття в лінгвістиці. У свою чергу теорія про приналежність термінографії до лексикографії є аналізом галузі укладання словників. У

лінгвістичних дослідженнях мовознавці визначають два види термінографії: практичну та теоретичну. Завдання практичної термінографії полягає у збиранні, укладанні, систематизації, обробці, аналізі та описі лексичного матеріалу. Теоретична термінографія займається вивченням теоретичних основ згаданого поняття та його історією (Бібік, 2021).

Підбиваючи підсумки даного підрозділу, можемо констатувати, що термінологія відіграє важливу роль в різних сферах науки, технології, комунікації та професійного розвитку, сприяючи зрозумілості професійного спілкування, ефективності та стандартизації професійної діяльності, уникненню непорозумінь у комунікації. Для кваліфікаційної роботи магістра ми обираємо такі робочі визначення:

- *Термінознавство* — це наука, що вивчає терміносистеми, термінології, їх складові; принципи функціонування та впорядкування термінів.
- *Термінологія* — це сукупність термінів або конкретної галузі діяльності, або сукупність термінів певної мови.
- *Термін* — це спеціальне слово або вираз, який використовується у вузькому науковому або технічному контексті для точного й чіткого позначення конкретного поняття, предмета, процесу чи явища.
- *Термінографія* — це наука, що займається укладанням словників спеціальної лексики або термінів.

1.2. Теоретичні засади вивчення термінології дипломатичного та міжнародного протоколу

Основним об'єктом нашої кваліфікаційної роботи магістра є термінологія дипломатичного та міжнародного протоколу в арабській мові. У даному підрозділі ми здійснимо огляд понять “дипломатичний протокол” та “міжнародний протокол”, що безпосередньо стосується нашого дослідження, детально розглянемо дипломатичну термінологію як лінгвістичне явище,

проаналізуємо особливості її функціонування загалом,

Передовсім розглянемо трактування термінів “дипломатичний протокол та етикет”, “міжнародний протокол та етикет” та дотичних понять з об'єктом нашого дослідження.

Інститут дипломатії держави Катар у своєму виданні, присвяченому дипломатичному протоколу та етикету подає таке визначення протоколу: “Дипломатичний протокол — це термін, що стосується загальних процедур, організації та норм належної поведінки, які регулюють заходи, події або співпрацю між державами та іншими дипломатичними або урядовими органами. “Протокол” є терміном латинського походження, що буквально означає “загальне правило” (2014, *موجز دليل*).

За Д. А. Гулієвим (2014) дипломатичний протокол — це комплекс правил, традицій, норм етикету, поведінки для представників державних установ, урядів, дипломатичних представництв, місій та відомств, офіційних осіб для ведення міжнародної комунікації.

За д. Х. Ісса (2018) у сфері дипломатії та державних справ протоколи є набором правил чи вказівок, які часто передаються усно або фіксуються письмово. Протоколи регламентують відповідну та загальноприйнятну поведінку у відповідності до принципів дипломатичних та державних справ.

Даний протокол є невід'ємною складовою ведення міжнародних відносин, що може впливати як позитивно, так і негативно на розвиток зв'язків та співпраці на міжнародній арені. Дипломатичний протокол формується на принципах міжнародного та державного права, міжнародних звичаях та національних традиціях, локальних особливостей.

Дипломатичний протокол застосовується в різних сферах міжнародних відносин, де має місце комунікація між державами, міжнародними організаціями та дипломатичними місіями. Серед актів, що відбуваються з урахуванням та посиленням на дипломатичний протокол, є державні візити, міжнародні візити (візити президентів, лідерів, послів, консулів іноземних

держав), міжнародні конференції та саміти, підписання міжнародних договорів та угод, службові події та свята в посольствах і консульствах, комунікація дипломатичної місії з представниками влади та іншими дипломатичними місіями, дипломатичне листування та кореспонденція, церемонії вручення нагород та відзнак, неофіційні гістьові візити державних діячів та іноземних представників, інші урядові акти. За допомогою дипломатичного протоколу встановлюється порядок і формальності в міжнародних відносинах, що сприяє збереженню гідності та регулює взаємодію між державами та іншими міжнародними суб'єктами.

Серед складових, які регулюють дипломатичний протокол є процедура привітання, церемонія прийомів, різноманітних заходів (наприклад, вручення вірчих грамот), мова та манера комунікації, особливості звертання до особи, використання національних символів, вбрання, поведінка тощо.

Міжнародний протокол — це сукупність загальноприйнятих норм, правил, принципів, що регулюють взаємодію та комунікацію між представниками різних країн у різноманітних актах й аспектах. Так, міжнародний протокол визначає порядок проведення різних видів заходів, церемоній, дипломатичних зустрічей і подій, а також встановлює правила та формальності, які дотримуються під час офіційного спілкування та обміну інформацією між державами. Міжнародний протокол загалом складається з тих самих елементів, що й дипломатичний протокол, а саме спосіб та манера привітання, проведення церемоній та візитів, мова та комунікація, особливості звертання, використання та піднесення національних символів.

Вважається, що норми як дипломатичного так і міжнародного протоколу є загальноприйнятими та усталеними. Так, на думку Д. А. Гулієва (2014) вищезгадані протоколи базуються на визнанні та повазі суверенітету, територіальної цілісності тієї чи іншої держави, рівності, відсутності втручання у внутрішні справи. На нашу думку, у доповнення поданого твердження варто зазначити, що норми дипломатичного та міжнародного протоколу можуть

коригуватися та підлаштовуватися під культурні локальні особливості, традиції конкретної держави. Загальноприйняті норми та правила дипломатичного та міжнародного протоколів можуть викликати різне ставлення й трактування в тому чи іншому регіоні. Зокрема в арабському світі, не всі усталені протокольні жести та поведінка сприймаються позитивно. Це може стосуватися процедури вітання, ставлення та манери спілкування з особами жіночої статі, особливостями звертання до особи, поведінки під час переговорів, офіційних та неофіційних прийомів тощо.

У численних дослідженнях галузі міжнародних відносин поняття дипломатичний та міжнародний протокол часто ототожнюються, практично подаються в ролі синонімів (Гулієв, 2014; Балануца, 2022). Наша думка прихильна до теорії когорти дослідників, які зазначають, що відмінність між дипломатичним та міжнародним протоколом полягає в тому, що перший вид відповідно стосується дипломатичних, урядових і політичних представників. У свою чергу міжнародний протокол є більш загальною сукупністю норм та принципів, що діє і для осіб, непричетних до дипломатії, політики, урядових кіл.

Слід розглянути поняття "етикет". Етикет - це мистецтво вишуканої поведінки та вихованості. Слово має французьке походження та використовувалося на позначення ярлика або мітки, яка прикріплювалася до вантажу або пляшки для ідентифікації їхнього вмісту. Також це слово використовувалося для позначення карток, що видавалися гостям в резиденціях французьких королів, щоб нагадати їм про "відповідні" норми поведінки в колах дворянства і великої аристократії, такої як князі та міністри. Згодом ця процедура та сам термін "етикет" розповсюдилися на суди, офіційні урочистості, загальні норми поведінки та дипломатію (2014, *موجز دليل*). Маємо зауважити, що загалом та й у дипломатичному контексті етикет є складовою частиною протоколу. Інститут дипломатії держави Катар зазначає в своїй праці: "Протокол — це загальні правила та норми, а етикет — це сукупність деталей,

що сприяє якнайкращому виконанню та дотриманню загальних правил. Загалом протокол — це загальне поняття, а етикет — похідне” (2014، موجز دليل).

Отже, на основі матеріалу, викладеного вище, можемо зазначити, що наша кваліфікаційна робота фокусуватиметься на аспекті мови дипломатичного, міжнародного протоколу та етикету, що застосовується під час різноманітних дипломатичних актів та ситуацій (державні та міжнародні прийоми, переговори, листування, кореспонденція та комунікація, виступи тощо).

Передовсім варто зазначити, що дипломатична термінологія є важливою складовою діяльності міжнародних відносин і зовнішньої політики країн. Вона визначається набором спеціалізованих термінів і понять, які використовуються в дипломатичних документах, переговорах, дипломатичних нотах, міжнародних угодах, інших офіційних актах. Дипломатична термінологія є важливою для функціонування міжнародних відносин і забезпечення миру та стабільності у світі. Її правильне та консистентне використання сприяє ефективному спілкуванню між країнами та міжнародними організаціями.

Дослідження галузі термінології дипломатичного протоколу є актуальним у колах вітчизняних та зарубіжних мовознавців. Серед українських філологів дипломатичну термінологію досліджували Н. Петровська, Л. І. Борисенко, Л. І. Євтушенко, Я. П. Яремко, Г. Д. Канкаш, О. М. Пазинич, О. М. Зарума-Панських, О. Зеленська, С. Б. Христюк, О. Г. Цехмейструк, Н. С. Медвідь, Н. Кащишин, Ф. Є. Ткач, З. Куньч, М. Куньч, О. В. Пономаренко.

Термінологія дипломатичного протоколу є об'єктом досліджень серед зарубіжних філологів, а саме Д. В'ятта, Е. Вюстера, Ф. Каванне, А. Алтай, М. Карімі, Г. Табрізі, В. Кремони, Р. Каплана, С. Сассона.

Дослідження дипломатичної термінології в арабській мові є важливим аспектом для розуміння дипломатичних відносин та комунікації в арабському світі. Багатство та різноманітність термінів та виразів, які використовуються в арабському дипломатичному мовленні, створює особливий лінгвістичний контекст для цього виду спілкування. Науковці, лінгвісти та дипломатичні

експерти досліджували цю тему з різних перспектив.

Розглянемо основні риси дипломатичної термінології.

Ясність та точність. У дипломатичних відносинах важливо, щоб усі сторони розуміли та інтерпретували терміни однаково. Терміни та вирази в дипломатичній мові зазвичай виражені формально та точно. Вони мають чітке значення, що сприяє прозорості комунікації та уникненню непорозумінь.

Правовий характер. Дипломатична термінологія часто використовується для формулювання міжнародних договорів та угод, які мають юридичну силу. Отже, такі документи складаються з використанням “правової мови та структури”. Точне й правильне формулювання термінів може вплинути на законність та дію таких угод.

Урахування дипломатичних принципів. Досліджувана нами термінологія відображає основні дипломатичні принципи, такі як суверенітет країн, невтручання у внутрішні справи, мирне вирішення конфліктів тощо, і тим самим сприяє створенню норм і правил міжнародних відносин. У дипломатичних відносинах є чіткі протокольні вимоги, які стосуються, наприклад, порядку зустрічей, пріоритетів в урядових делегаціях та інших аспектів спілкування. Наприклад, у дипломатичних текстах часто використовуються стандартні формули, які стосуються звернень до представників інших країн (“Ваша Високість”, “Ваша Ексцеленція”, “Ваша Величність”).

Формальність. Формальність є основною рисою дипломатичної лексики, адже спілкування на дипломатичному рівні відбувається в офіційно-діловому стилі.

Пасивний стиль та емоційна нейтральність. Дипломатична мова уникає емоційних висловлювань і вражень, замість цього намагається бути об'єктивною та нейтральною. Пасивний стиль застосовується в дипломатичній комунікації, що допомагає уникнути прямого звинувачення або несення відповідальності.

Лаконічність та узагальнення. Тексти та документи в дипломатичній мові зазвичай короткі й лаконічні, де автори намагаються уникнути зайвих деталей і конкретизації, щоб забезпечити гнучкість у загальному тлумаченні сказаного.

Спеціалізовані терміни. Дипломатична термінологія містить спеціалізовані терміни та скорочення, які можуть бути незрозумілими для осіб, сторонніх від даної галузі.

Можемо підсумувати, що дипломатичний та міжнародний протокол — це загальноприйняті норми та правила, що регулюють процес організації та проведення різноманітних дипломатичних процедур та заходів, поведінку під час проведення процедур та заходів. Етикет у дипломатичному контексті є складовою протоколу та фокусується саме на деталях, а не загальних нормах. Дотримання дипломатичного та міжнародного протоколу та етикету прямо впливає на становлення та розвиток відносин та співпраці між державами. Термінологія дипломатичного протоколу та етикету, зокрема в арабській мові, є актуальним напрямом досліджень. Серед вимог до дипломатичної термінології є формальність, нейтральність, стислість, узагальненість, насиченість професійною лексикою.

1.3. Історія виникнення дипломатичного протоколу та етикету в арабському світі. Розвиток традицій та норм

Поява та початок розвитку дипломатичного протоколу сягає давніх часів. Дипломатичний протокол та етикет виникли внаслідок довгої історії розвитку дипломатичних відносин між державами та цивілізаціями. Їхні корені можна відстежити до давніх цивілізацій, і вони поступово еволюціонували протягом століть. Уже в давньому світі, деякі цивілізації, такі як стародавній Єгипет, Греція та Рим, використовували обрядовість та ритуали при зустрічах з іншими державами та послами.

Для дослідження теми виникнення та розвитку дипломатичного

протоколу та етикету в арабському світі важливо звернутись до історичних фактів. Проаналізувавши такі праці як “Дипломатія на Близькому Сході” Скоуфілда Р., “Дипломатичний етикет в ісламських міжнародних відносинах” Аль-Джабера А., “Дипломатія в ранньому ісламі” Фаттаха А., можемо виділити декілька етапів та факторів, що вплинули на розвиток дипломатії, дипломатичного протоколу та етикету в арабських державах.

Уже в античних часах в арабському світі виникли перші форми дипломатичного протоколу та етикету. Коран, основний священний текст ісламу, містить вказівки щодо спілкування, включаючи правила етикету та відносин між гостем і господарем. Важливим етапом в розвитку дипломатичного протоколу було створення Каїрського халіфату в VII столітті. Він встановив стандарти дипломатичних відносин та обміну послами.

Слід зазначити, що вплив дипломатичного протоколу та етикету в арабських державах значно зріс під час існування Османської імперії. Османська дипломатія була досить розвиненою, і вона включала в себе важливі аспекти протоколу, такі як протокольні візити, обмін подарунками та протокольні формули. Це відбилося в ісламському світі та стало підставою для подальшого розвитку дипломатичного етикету.

Щодо сучасного етапу, то у XX столітті з ростом впливу Заходу в арабському світі стали формуватися сучасні підходи до дипломатичного протоколу та етикету. Багато арабських країн використовують міжнародні стандарти та конвенції в дипломатичних відносинах.

На еволюцію сучасного дипломатичного протоколу та етикету в арабських країнах впливають тенденції модерної дипломатії, сучасні дипломатичні школи та інститути, організації. Наприклад, сучасні дипломатичні школи та інститути, такі як Дипломатична Академія Кувейта та Інститут дипломатії та міжнародних відносин Каїрського університету, виконують важливу роль у навчанні дипломатів та посольських службовців додержанню сучасних принципів дипломатичного протоколу та етикету. Що

стосується організацій, то пропонуємо взяти за приклад Лігу арабських держав, що ініціювала створення низки документів та угод, які стосуються дипломатичного протоколу та етикету в арабських країнах. Так, "Статут Ліги арабських держав" встановлює принципи співпраці та взаємодії між арабськими державами, включаючи дипломатичні відносини (Сагайдак, 2006).

Дипломатичний протокол є значущою складовою ведення міжнародних відносин, встановлення співпраці між державами, пошуку партнерів серед країн світу. Вважається, що дипломатичний протокол є сукупністю загальних норм та правил, які застосовуються під час різноманітних дипломатичних процедур та заходів. На наш погляд, необхідно враховувати й географічно-культурний фактор, тобто національно-культурні особливості держави, під які й підлаштовується дипломатичний протокол. Дипломатичний протокол в арабських країнах відрізняється від інших регіонів світу через багатовікову культурну спадщину, особливості ісламської традиції та унікальний підхід до дипломатичних відносин. Усе це все вносить корективи до загальноприйнятого протоколу.

Серед особливостей дипломатичного протоколу в арабських державах є гостинність та відносини між гостем та господарем. Гостинність є священною традицією. Прийом гостей та дипломатів здійснюється з великою увагою до деталей. Гостинність включає в себе прийняття гостей з великими почестями, надання комфорту та пригостині, а також важливість забезпечення їхнього благополуччя під час перебування. Прийнятним тоном в арабській культурі є демонстрація високого соціального статусу, багатства. Отже, під час переговорів з арабськими партнерами важливо приділяти особливу увагу їхньому одягу, зовнішньому вигляду, дотриманню етикету, а також надавати велике значення усім титулам та посадам, якими вони володіють. Увагу необхідно приділяти також жестам, мові тіла, особливостям прийому їжі. У жодному разі не можна відмовлятися від запропонованої їжі, таким чином виявляючи неповагу до господаря (Белікова, 2019).

Маємо зауважити, що специфічною особливістю арабського дипломатичного протоколу також є повага до релігії, першочергово ісламу. У арабських країнах іслам є домінуючою релігією, і релігійні аспекти враховуються в дипломатичному протоколі. Дотримання ісламських традицій та відомостей є важливим для підтримання взаєморозуміння та поваги. У жодному разі неприступною є критика Корану. Недоречним буде ініціювання розмови з жінкою, подання руки до жінки, що суперечитиме релігійним принципам ісламу. Під час переговорів та інших дипломатичних заходів зазвичай представники арабських країн оцінюють та судять людину за її діями, а не намірами, що також перегукується з релігійними принципами.

Формальність та обрядовість є загальними нормами дипломатичного протоколу в більшості країн, проте, в арабських країнах даний аспект характеризується специфікою процедури привітання та виявлення поваги. Церемонія привітання є досить тривалою, красномовною та включає в себе власне вітання, цікавість до добробуту особи, здоров'я, її дітей. Холодне коротке вітання вважатиметься поганим тоном.

Слід звертати особливу увагу до мови та мовного етикету. Мовний етикет є важливою складовою дипломатичного протоколу в арабських країнах. Використання правильної мови та виразів є важливим аспектом дипломатичних відносин та забезпечення успішного спілкування та встановлення взаєморозуміння в міжнародних дипломатичних відносинах в арабському світі. Арабська мова використовується у дипломатичних відносинах у найбільш офіційному та вишуканому вигляді. Дипломатичний діалог у арабському світі вимагає використання формальної мови, що включає в себе вживання відповідних виразів та термінів. Важливо дотримуватися правил мовного етикету та коректності. Форма та риторика мовлення в арабському дипломатичному протоколі має свої особливості. Висловлювання повинні бути структуровані, логічні та чіткі. Арабська мова багата на метафори та вирази, які можуть використовуватися для підкреслення точки зору та переконань. У мові

арабського дипломатичного протоколу дотримання ісламських норм та виразів є важливим аспектом. В ісламі існують певні вирази та обрядовість, які можуть бути використані під час дипломатичних відносин для вираження поваги до віри співрозмовника. Арабська мова багата на різні діалекти та стилі. Важливо враховувати мовну виразність та варіативність для досягнення максимального рівня взаєморозуміння з різними дипломатичними партнерами (Сагайдак, 2006).

Підбиваючи підсумки, зазначимо, що виникнення дипломатичного протоколу та етикету в арабському світі бере свій початок ще з часів античності. Серед факторів, що вирізняють дипломатичний протокол арабських держав серед загальноприйнятих норм і правил, є увага до використання мови, урахування релігійного фактору, формальність, наявність почестей та розкоші, взаємовідносини між гостем та господарем на різних рівнях.

Висновки до розділу 1

Теоретичне дослідження даного розділу проведено на матеріалах вітчизняних та зарубіжних мовознавців (Ю.А. Чернобров, І. Ментинська, Т. Панько, І. Кочан, В. І. Авраменко, М. П. Баган, Т. В. Байтмут, Ю. В. Попович, В. Д. Бялик, М. Т. Кабре, О. В. Нубасов, П. Фабер, Я. П. Яремко, Г. Д. Канкаш, О. М. Пазинич, О. М. Зарума-Панських, О. Зеленська, С. Б. Христюк та інші). Розділ охоплює дослідження термінології як лінгвістичного явища загалом, суміжних понять до термінології (термінознавство, терміносистема, термін, термінографія), термінології дипломатичного та міжнародного протоколу та етикету, історії виникнення дипломатичного протоколу та етикету в арабському світі, огляд норм та традицій.

Проаналізувавши різноманітні дослідження, було з'ясовано, що термінознавство — це всеосяжна наукова галузь, яка зосереджена на аналізі та дослідженні терміносистем, структури термінів, їх функціонування та організації. Було визначено два види термінознавства: теоретичне (досліджує способи творення термінів) та прикладне (пропонує методи та способи утворення термінів). Ми перелічили та проаналізували види термінознавства, серед яких загальне, галузеве, семасіологічне, історичне, порівняльне, ономасіологічне, функціональне, когнітивне термінознавство.

Було розглянуто сутність поняття “термінологія”, що являє собою сукупність термінів, пов'язаних з конкретною галуззю діяльності або представлених у межах певної мови.

У теоретичному розділі було з'ясовано, що терміносистема — це спеціалізована система термінологічних одиниць, яка призначена для нормування і зведення до єдиного стандарту використання мовних термінів у певній галузі або сфері знань. Було розглянуто методи структурування терміносистем, серед яких ієрархічний метод (відтворює родо-видові відношення термінів), генетичний метод (принципом “об'єкт — ознака — процес”), операційний метод (відбір термінів з матеріалів конкретної

тематики) .

На основі аналізу наукових праць провідних філологів-дослідників ми визначили, що термін — це спеціальне слово або вираз, який використовується у вузькому науковому або технічному контексті для точного та ясного позначення певного поняття, предмета, процесу або явища. У нашому дослідженні ми дотримуємося думки, згідно з якою терміни переважно утворюються штучно, тобто виникають внаслідок розвитку науки, техніки та інших галузей діяльності. Серед вимог до термінів є точність, стислість, нейтральність емоційного забарвлення лексичної одиниці, дефінітивність (чіткість), незалежність лексичного значення від контексту. Терміни виконують номінативну (позначення назви виду, класу, ознак поняття або явища), сигніфікативну (позначення назви поняття або явища) або комунікативну (збереження та розповсюдження знань конкретної сфери знань) функції. Було розглянуто класифікацію термінів, де терміни класифікуються за походженням, означеністю, мотивованістю та достовірністю, функціонально-стильовим призначенням.

У процесі дослідження ми розглянули поняття “термінографія”, що є дисципліною, яка займається створенням словників, у яких міститься спеціалізована лексика або терміни.

Друга частина теоретичного дослідження фокусується на оглядовому дослідженні дипломатичного та міжнародного протоколу; сутності термінології дипломатичного та міжнародного протоколу, зокрема в арабській мові; історії виникнення дипломатичного протоколу в арабському світі; норм і традицій, що впливають та формування та функціонування арабської дипломатичної термінології.

Було визначено, що дипломатичний протокол — це сукупність правил і норм, яка регулює поведінку та комунікацію представників державних установ, урядів, дипломатичних представництв, місій та офіційних осіб у галузі міжнародних відносин. Дипломатичний протокол формується згідно з

принципами міжнародного та державного законодавства, міжнародними стандартами та національними звичаями, а також враховує локальні особливості. До елементів, які регулюють дипломатичний протокол, відносяться процедури привітання, організація урочистих прийомів, проведення різноманітних заходів (наприклад, церемонії нагородження), використання мови та стилю спілкування, відповідність вимогам звертання до особи, використання національних символів, одяг, етикет.

Міжнародний протокол — це система загальноприйнятих стандартів, правил і принципів, які визначають спосіб взаємодії та комунікації між представниками різних країн у різних контекстах і сферах.

Було досліджено, що термінологія дипломатичного та міжнародного протоколу — це сукупність спеціалізованих термінів і понять, які використовуються в дипломатичній галузі, зокрема застосовується в документах, переговорах, дипломатичних нотах, міжнародних угодах, інших офіційних актах. Серед вимог до дипломатичної термінології є формальність, нейтральність, стислість, узагальненість, насиченість спеціалізованою лексикою.

Було здійснено історичний екскурс, який пояснює, що дипломатичний та міжнародний протокол в арабських країнах виник ще за часів Османської імперії. Наразі більшість арабських країн використовують міжнародні стандарти та конвенції в дипломатичних відносинах. Зміни в сучасному арабському дипломатичному протоколі та етикеті обумовлені впливом сучасних тенденцій у сфері дипломатії, сучасних освітніх закладів та інститутів дипломатії, а також впливом міжнародних організацій.

У процесі теоретичного дослідження ми з'ясували той факт, що арабська термінологія дипломатичного та міжнародного протоколу формується з урахуванням соціально-культурних особливостей арабського регіону. Серед соціально-культурних особливостей арабської культури, що впливають на функціонування термінології дипломатичного та міжнародного протоколу та

власне формування названого виду протоколу є, у першу чергу, релігійний фактор (заборона будь-якої критики релігії та Корану, урахування принципів ісламу у взаємодії з іншими особами, особливо з жінками), принципи гостинності та поведінки під час формальних або неформальних прийомів, виявлення поваги до оточуючих, специфіка звертань та привітання тощо.

РОЗДІЛ 2

МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ АРАБСЬКОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ ДИПЛОМАТИЧНОГО І МІЖНАРОДНОГО ПРОТОКОЛУ

2.1 **Методологія та вибір методів дослідження арабської термінології дипломатичного і міжнародного протоколу**

Методологія дослідження є однією з ключових складових наукової роботи, оскільки вона визначає стратегію та методи проведення дослідження, а також впливає на його результати. Вибір методології для наукового дослідження вимагає ретельного аналізу різних аспектів та критеріїв, зокрема специфіки дослідження, його мети, доступності ресурсів та відповідності етичним нормам. Вибір доцільної та правильної методології допомагає забезпечити наукову обґрунтованість та достовірність результатів дослідження.

Слід зазначити, що методи наукових досліджень, зокрема лінгвістичних, служать для організації когнітивної, дослідницької діяльності задля прослідковування мовних принципів та закономірностей, збору інформації та фактів. Також деякі методи наукових досліджень визначають алгоритм дослідження мовних явищ у практичному аспекті, узагальнюють отримані результати дослідження.

Одним з основних критеріїв для вибору методології є специфіка дослідження. Для кожної науки та галузі дослідження існує свій набір наукових методів. Для сфери лінгвістики найбільш поширеними є описовий метод, метод компонентного аналізу, суцільної вибірки, лінгвістичного, семантичного, словотвірного та контекстуального аналізу, порівняльно-історичний метод, зіставний, структурний, стилістичний методи тощо.

Безумовно, кожна лінгвістична праця потребує індивідуального набору наукових методів дослідження, що залежить від мети, завдань, виду роботи. Вважаємо за доцільне використати такі лінгвістичні та структурно-

функціональні методи для дослідження арабської термінології дипломатичного та міжнародного протоколу у нашій кваліфікаційній роботі магістра: *дедукція, описовий метод, компонентний аналіз, контекстуальний аналіз, семантичний аналіз, метод суцільної вибірки*. Розглянемо сутність та особливості вищезгаданих методів.

За Н. К. Кравченко (2023) суть методу дедукції полягає в дослідженні загальновідомих фактів та матеріалів, теоретичних уявлень та згодом отримання висновків. Принципом дедукції є дослідження від загального до конкретного. У лінгвістичному контексті цей метод відповідає за процес логічного розуміння та аналізу мовних структур та феноменів на основі вже наявних теоретичних засад. Важливо додати, що дедуктивний метод лінгвістичного дослідження передбачає формулювання загальних теоретичних припущень або гіпотез, які стосуються певних мовних явищ, визначення конкретних прикладів або мовних явищ, які відповідають цим теоретичним припущенням, аналіз та порівняння вибраних прикладів або мовних явищ з вже існуючими теоретичними засадами, отримання висновків на основі аналізу та підтвердження або спростування початкових теоретичних припущень, розробка та формулювання нових теоретичних концепцій або уточнення існуючих теорій на основі результатів дослідження. Дедуктивний метод лінгвістичного дослідження дозволяє дослідникам розвивати теорії та встановлювати логічні зв'язки між загальними принципами та конкретними мовними фактами. Цей метод є важливим інструментом у лінгвістиці для аналізу та розуміння мовних явищ, а також для вдосконалення та розвитку лінгвістичних теорій.

Автор Е. І. Рагімова (2015) вважає, що описовий метод лінгвістичних досліджень - “це виявлення та знаходження всіх одиниць мови, їх особливостей та функцій” (с. 204). Ю. О. Арешенков (2006) зазначає, що “суттю описового методу є встановлення певних фактів або явищ, включення їх у науковий обіг” (с. 8). Описовий метод спрямований на детальне і точне описування мовних явищ, структур. Цей метод часто використовується в лінгвістиці для створення

лінгвістичних описів, словників, граматик, транскрипцій та інших мовних ресурсів. Описовий метод полягає в систематичному та докладному аналізі мовних явищ без висування теоретичних припущень або гіпотез. Також часто описовий метод використовується для детального опису слів, морфем, фонем та вивчення функціонування лексичних одиниць мови (Рагімова, 2015). Описовий метод характеризується процедурою фіксації даних та спостереження, створенням класифікацій, порівняльною діяльністю, створенням описових матеріалів, відсутністю теоретичних припущень.

Компонентний аналіз є важливим методом в лінгвістиці, спрямованим на дослідження структури мови та розкриття її складових частин, або компонентів. Цей метод дозволяє лінгвістам детально аналізувати мовні явища та розбирати їх на більш дрібні складові елементи, що сприяє глибокому розумінню мови та розкриттю мовних закономірностей. За М. П. Кочерганом (2006) компонентний аналіз — це метод лінгвістичного дослідження лексичних одиниць, який передбачає поділ слова на елементи (семи), що є мінімальними носіями інформації, які включає в себе слово. За О. О. Селівановою (2006) “Компонентний аналіз — це методика опису структурної організації значення як набору мінімальних семантичних компонентів, кожний з яких виконує свою функцію і пов’язаний з іншими певними ієрархічними відношеннями” (с. 230). Метод компонентного аналізу може застосовуватися не лише для дослідження лексичних значень, а й граматичних. Таким чином можемо дійти висновку, що компонентний аналіз — є лінгвістичним методом, який передбачає детальне дослідження мовних одиниць та структур в різноманітних аспектах: фонематичному, синтаксичному, лексичному, семантичному, морфологічному. Один із основних принципів компонентного аналізу полягає в тому, що будь-яку мовну одиницю (слово, фразу або речення) можна розглядати як сукупність компонентів або мовних елементів. Власне такими елементами є фонемі, морфемі, лексемі, синтаксичні одиниці та інші структурні компоненти. Компонентний аналіз дозволяє вивчати взаємозв'язки між цими компонентами

та розкривати, як вони взаємодіють утворюючи значення мовних одиниць. Метод компонентного аналізу є важливим інструментом для розкриття мовних закономірностей.

Серед методів, обраних для нашого дослідження є контекстуальний аналіз. Метод контекстуального аналізу — це структурно-функціональний метод лінгвістичних досліджень, який фокусується на дослідженні одиниці мови в контексті. У свою чергу в контексті реалізується лексичне значення мовної одиниці (Арешенков, 2006). Слід додати, що контекстуальний аналіз передбачає розгляд лексичної одиниці з урахуванням всіх факторів, які оточують їх, таких як текст, мовленнєва ситуація, спікери та адресати. Контекстуальний аналіз може вимагати використання різних інструментів, включаючи аналіз текстів, вивчення комунікативних ситуацій, лінгвістичні корпуси та інші методи. Цей метод допомагає розкрити те, як мовлення функціонує у реальних ситуаціях, та як різні аспекти контексту впливають на мову. Контекстуальний аналіз є важливим методом для розуміння специфіки мови в різних комунікативних середовищах та вивчення мовленнєвої дійсності в її повноті. Серед основних аспектів контексту є:

1. синтаксичний контекст — аналіз слів або фраз, які оточують досліджувану мовну одиницю в тексті. Синтаксичний контекст допомагає розуміти синтаксичні структури та зв'язки між словами в реченні або фразі;
2. семантичний контекст — розгляд лексичних значень слів або фраз, що залежать від контексту. Семантичний контекст визначає зміну значення мовних одиниць в різних контекстних ситуаціях;
3. прагматичний контекст — дослідження цілей та інтенцій учасників комунікації в контексті мовлення. Прагматичний контекст розкриває аспект використання мови для досягнення певних комунікативних цілей;
4. соціокультурний контекст — урахування соціокультурних аспектів спілкування та впливу соціокультурного середовища на мовлення;

5. лінгвістичний контекст — аналіз історичних або діалектних особливостей мови в контексті її вживання.

Отже, контекстуальний аналіз є одним із ключових методів лінгвістичних досліджень, який покладає акцент на вивченні мови та мовних явищ у контексті їх вживання.

Також для нашого дослідження було обрано метод семантичного аналізу. Семантичний аналіз у лінгвістиці є фундаментальним методом, у рамках якого лінгвісти вивчають те, як слова, фрази, речення та тексти виражають концепти, ідеї та спільність між мовними одиницями. За С. Ф. Алексенком (2020) семантичний аналіз є методом лінгвістичних досліджень, у якому “аналіз спрямовано на експлікацію семантичної структури слова, уточнення денотативних, сигніфікативних та когнітивних значень, що її реалізують” (с. 34). На нашу думку, семантичний аналіз — це метод лінгвістичних досліджень, спрямований на аналіз значень мовних одиниць та семантичних властивостей мови в цілому. Маємо зауважити, що семантичний аналіз виконується в декілька етапів:

1. **лексичний аналіз** передбачає дослідження лексем та їхніх значень, тобто вивчення тих концептів, які виражають слова та семантичні ролі, які виконують лексичні одиниці в різних контекстах;
2. **контекстуально-семантичний аналіз** передбачає врахування контексту, у якому вживаються мовні одиниці задля аналізу їх семантичних відношень у тексті та їхній взаємодії для уточнення значень. Під розкриттям семантичних відношень маємо на увазі виявлення синонімії (однаковість значень), антонімії (протилежність значень), гіперонімії (поширення значення) та гіпонімії (обмеження значення) у контекстному середовищі;
3. **аналіз семантичних полів**, що визначає спосіб групування слів за лексичними значеннями;
4. **полісемічний та омонімічний аналіз** передбачають виявлення полісемії

(однакових слів з кількома значеннями) та омонімії (різних слів з однаковими формами) і розрізнення їхніх значень у контексті.

Отже, семантичний аналіз допомагає виявити структуру значень у мові, дослідити спосіб передачі інформацію через мовлення, асоціації, що виникають в аудиторії, а також вивчити те, як лексичні одиниці змінюють своє значення залежно від контексту та особливостей комунікативної ситуації.

Наступним методом дослідження для нашої кваліфікаційної роботи є метод суцільної вибірки. Г. Г. Братиця (2020) у своєму дослідженні зазначає, що метод суцільної вибірки є методом, за допомогою якого здійснюється аналіз та опрацювання лексичних одиниць з дібраних джерел. Можемо доповнити теорію тим, що, на наш погляд, вищезгаданий метод також полягає у включенні всіх доступних лінгвістичних одиниць (слів, речень, текстів) у вибірку для подальшого дослідження. Тобто метод пов'язаний із добором матеріалів та джерел для дослідження. Суть методу суцільної вибірки полягає у вивченні всієї доступної лінгвістичної інформації, що створює можливість глибоко аналізувати мовну структуру та функціонування мови в контексті конкретного дослідження. Науковці використовують метод суцільної вибірки для різноманітних лінгвістичних завдань. Наприклад, вивчення лексики певної мови може включати аналіз всіх слів в корпусі текстів. Такий підхід дозволяє визначити розподіл слів за частотою вживання, за семантичними властивостями та морфологічною структурою. У лінгвістичних дослідженнях, спрямованих на аналіз синтаксису, метод суцільної вибірки дозволяє ретельно вивчати всі можливі структурні варіанти речень та фраз. Це допомагає філологам-дослідникам розкривати синтаксичні закономірності та відношення між словами в тексті.

У підсумку, метод суцільної вибірки в лінгвістичних дослідженнях є важливим інструментом для детального аналізу мовних явищ та мовних структур. Він дозволяє філологам-науковцям досліджувати мову в контексті реальних мовних даних та розкривати її складні аспекти.

Отже, ми проаналізували зміст таких методів лінгвістичних досліджень, як дедукція, описовий метод, компонентний аналіз, контекстуальний аналіз, семантичний аналіз, метод суцільної вибірки. Даний набір методів є універсальним для здійснення комплексного дослідження лексичної тематики, що і є об'єктом нашої кваліфікаційної роботи. Вищеназвані методи надають можливості для якісного підбору матеріалів та їх аналізу в контексті наукового дослідження лексики тієї чи іншої тематики, аналізу загальновідомих уявлень та генеруванню власних висновків, фіксації та структуруванню даних, детальному аналізу компонентів лексичних одиниць, аналізу лексичного значення мовної структури в контексті або мовній ситуації, дослідженню семантичних властивостей мовних одиниць, структур.

2.2. Обґрунтування використання методів лінгвістичних досліджень та методика аналізу термінології дипломатичного та міжнародного протоколу в арабській мові

Обґрунтування вибору методів лінгвістичних досліджень є важливою складовою наукової роботи, оскільки це визначає, які підходи та інструменти будуть використовуватися для вивчення мови та мовних явищ.

Дослідження термінології дипломатичного та міжнародного протоколу в арабській мові вимагає комплексного підходу задля якісного аналізу лексичних одиниць у різних аспектах та через наявність широкого набору мовних концепцій та норм.

Аналіз та вивчення арабської термінології дипломатичного та міжнародного протоколу відбувається в декілька етапів:

1. Вибір ілюстративних матеріалів та джерел:

Перший етап дослідження полягає в створенні комплексної добірки арабських термінів, які стосуються дипломатичного та міжнародного протоколу. Колекція складається з термінів, які описують процедури та норми, що

регулюють дипломатичний та міжнародний протокол, а також специфічні формальні вирази, вживані під час офіційних подій. Сукупність джерел і матеріалів включає в себе тлумачні словники, офіційні документи, тексти міжнародних угод, де застосовується дипломатична термінологія, тексти промов та виступів, видання дипломатичної тематики тощо. Основними вимогами до колекції матеріалів є максимальна повнота, розмаїття та репрезентативність. Даний етап дослідження передбачає використання методу суцільної вибірки.

2. Систематизація термінології:

Другим етапом дослідження арабської термінології дипломатичного та міжнародного протоколу є систематизація обраних термінів згідно з теоретичним, а згодом і з практичним розділом дослідження. Дипломатична термінологія аналізується та систематизується за термінологічною значущістю та функціональністю (номінативність, сигніфікативність, комунікативність), за типами класифікації термінів (за походженням, за означеністю, за мотивованістю, за функціонально-стильовим призначенням) та згідно з вимогами до терміну (ясність та точність, правовий характер, урахування дипломатичних принципів, формальність, пасивний стиль та емоційна нейтральність, лаконічність та узагальнення, спеціалізованість термінів). Згідно з практичним розділом, у якому ми визначили сфери функціонування арабської термінології дипломатичного та міжнародного протоколу, термінологія систематизується власне за сферами вживання.

3. Етимологічний аналіз:

Третім етапом дослідження термінології є аналіз етимології арабських термінів, що допомагає розкрити лексичне значення та походження кожного слова. Це важливо для розуміння контексту та значення термінів. Багато термінів дипломатичного протоколу в арабській мові мають корінь у класичній арабській або ісламській традиції.

4. Лінгвістичний аналіз:

Четвертим етапом дослідження дипломатичної термінології в арабській мові є лінгвістичний аналіз, який включає в себе вивчення семантики кожного терміну, його граматичної структури, вживання в різних контекстах та синтаксичних особливостей. Такий аналіз допомагає зрозуміти, яким чином кожен термін функціонує та використовується в арабській мові. Даний етап передбачає застосування методу компонентного аналізу. Зазначимо, що компонентний аналіз — це метод лінгвістичного дослідження, який включає в себе ретельне вивчення мовних одиниць та структур у різних аспектах, таких як фонематичний, синтаксичний, лексичний, семантичний і морфологічний.

5. Семантичний аналіз:

П'ятим етапом дослідження дипломатичної термінології в арабській мові є семантичний аналіз, який розкриває значення кожного терміну та його використання в конкретних контекстах; визначає, які асоціації викликають ці терміни, та як вони використовуються в дипломатичних текстах. На даному етапі здійснюється детальний аналіз сем лексичної одиниці за допомогою власне методу семантичного аналізу.

6. Контекстуальний аналіз:

Шостим етапом дослідження дипломатичної термінології в арабській мові є контекстуальний аналіз, який передбачає вивчення способів використання та особливостей функціонування термінів у конкретних текстах та ситуаціях. Це допомагає зрозуміти, яким чином мова адаптується до певних дипломатичних обставин. На даному етапі ми використали власне метод контекстуального аналізу.

Отже, дослідження термінології дипломатичного та міжнародного протоколу в арабській мові вимагає систематичності, методології та детальності. Цей аналіз допомагає розкрити важливі аспекти дипломатичних відносин та сприяє вдосконаленню знань щодо комунікації між арабськими державами та їхніми партнерами у міжнародних відносинах.

Висновки до розділу 2

Методологічне дослідження було здійснено на базі наукових матеріалів вітчизняних мовознавців-дослідників, а саме Ю. О. Арешенкова, С. Ф. Алексенка, Г. Г. Братиці, О. О. Селіванової, Е. І. Рагімової, М. П. Кочергана, Н. К. Кравченка та інших.

Було окреслено важливість підбору методів для здійснення лінгвістичних досліджень, що вимагає комплексного підходу. Для нашого дослідження арабської термінології дипломатичного та міжнародного протоколу ми обрали метод дедукції, описовий метод, метод компонентного, контекстуального, семантичного аналізу та метод суцільної вибірки.

У методологічному розділі було проаналізовано сутність та особливості обраних методів дослідження. Було визначено, що метод дедукції передбачає застосування принципу “від загального до конкретного”. Названий метод передбачає аналіз та вивчення загальновідомих уявлень та інформації задля виокремлення подальших власних висновків.

Ми з'ясували, що сутність описового методу полягає в систематичному та ретельному аналізі мовних явищ без висування теоретичних припущень або гіпотез. У лінгвістиці описовий метод часто застосовується для створення лінгвістичних описів, словників, граматики, транскрипцій та інших мовних ресурсів.

Було проаналізовано метод компонентного аналізу, що є спрямованим на вивчення структури мови та розкриття її компонентів або складових частин; використовується для здійснення детального аналізу мовних явищ, їх розподілу на менші компоненти, що сприяє глибшому розумінню мови та виявленню закономірностей.

Ми визначили, що метод контекстуального аналізу — це метод лінгвістичних досліджень, який передбачає аналіз лексичної одиниці або структури в контексті та з урахуванням мовленнєвих ситуацій. Даний метод дає можливість прослідкувати та проаналізувати прояв лексичного значення,

особливості функціонування слова в смисловому контексті або в синтаксичному оточенні.

Було досліджено метод семантичного аналізу, який ми обрали задля виконання нашої кваліфікаційної роботи. Семантичний аналіз - це лінгвістичний метод, спрямований на вивчення значень мовних одиниць і семантичних характеристик мови в загальному контексті.

Ми також з'ясували, що метод суцільної вибірки — це метод лінгвістичних досліджень, пов'язаний із відбором матеріалів і джерел для аналізу. На основі методу суцільної вибірки, філологи-науковці досліджують всю доступну лінгвістичну інформацію, що надає можливість глибоко розглядати мовну структуру та її функціонування в контексті конкретного дослідження. Учені застосовують цей метод для різноманітних завдань, таких як вивчення лексики певної мови, що може включати аналіз усіх слів у корпусі текстів.

У другій частині методологічного дослідження ми акцентуємо увагу на обґрунтуванні вибору та застосування методів лінгвістичних досліджень у процесі дослідження термінології дипломатичного та міжнародного протоколу в арабській мові. Було окреслено етапи аналізу об'єкту (дипломатичної термінології) нашої кваліфікаційної роботи, серед яких вибір ілюстративних матеріалів та джерел, систематизація термінології, етимологічний, лінгвістичний, семантичний та контекстуальний аналіз.

РОЗДІЛ 3

СЕМАНТИЧНИЙ АНАЛІЗ ТА ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ АРАБСЬКОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ ДИПЛОМАТИЧНОГО І МІЖНАРОДНОГО ПРОТОКОЛУ

3.1. Практичні аспекти використання арабської термінології дипломатичного і міжнародного протоколу та роль семантичного аналізу

Використання арабської термінології в дипломатичному та міжнародному протоколі має значущий практичний аспект в контексті взаємодії між арабомовними країнами та іншими міжнародними учасниками. Арабська мова, з багатовіковою історією та культурним спадком, має свою унікальну термінологію, яка відіграє ключову роль у дипломатичних відносинах та міжнародних взаємодіях. У даному підрозділі ми окреслимо загальні особливості функціонування арабської термінології дипломатичного та міжнародного протоколу, проаналізуємо сутність та роль семантичного аналізу даного виду термінології в арабській мові.

Перш за все, маємо зазначити, що серед подій та заходів, де фігурує арабська термінологія дипломатичного та міжнародного протоколу, є офіційні державні візити, міжнародні візити, які включають у себе візити президентів, лідерів, послів та консулів іноземних держав, проведення міжнародних конференцій та самітів, підписання міжнародних договорів та угод, офіційні службові заходи та свята в посольствах та консульствах, взаємодія дипломатичної місії з представниками влади та іншими дипломатичними місіями, ведення дипломатичного листування та кореспонденції, урочистості з нагородами та відзнаками, неофіційні гостьові візити вищих посадовців та представників інших країн, а також інші офіційні акти уряду.

Серед практичних аспектів використання арабської термінології в цьому

контексті є дипломатична комунікація, переклади та інтерпретація, власне дипломатичний протокол тощо. Першочергово, важливо зазначити, що дипломатична комунікація вимагає високого ступеня точності та чіткості. У цьому контексті використання арабської термінології грає важливу роль у формалізації документів, угод, протоколів, заяв та інших документів, що виражають взаємні зобов'язання країн. Використання відповідної арабської термінології допомагає забезпечити зрозумілість та точність виразів у контексті арабомовних країн.

Окрім цього, перекладачі, які працюють у міжнародних організаціях та дипломатичних місіях, повинні мати глибоке розуміння арабської термінології для забезпечення точності перекладу та відповідності міжнародним стандартам протоколу. Семантичний аналіз грає важливу роль в цьому контексті, оскільки допомагає перекладачам розуміти значення та контекст термінів, що використовуються в документах, і забезпечувати їх точність у перекладі.

Дипломатичний протокол в арабомовних країнах має свої норми та вимоги, які вимагають дотримання під час взаємодії між країнами. Знання арабської термінології та її відповідність міжнародним стандартам протоколу є обов'язковим для забезпечення успішної співпраці та укладання міжнародних угод.

Однією з основних особливостей арабської термінології в дипломатичному і міжнародному протоколі є її формальність. Арабська мова має багато формальних виразів та термінів, які відповідають високим стандартам дипломатичного спілкування. Наприклад, терміни, пов'язані з державними установами, дипломатичними відносинами, та міжнародними правилами, мають точні та чіткі еквіваленти в арабській мові. У дипломатичному протоколі формальна термінологія використовується для офіційних документів, листів, запрошень, промов та інших матеріалів, що забезпечують правильне та відповідне спілкування між країнами та організаціями. Важливо враховувати цю формальність при створенні

документів та офіційних заяв, а також під час взаємодії на дипломатичних зустрічах та заходах.

Арабська термінологія в дипломатичному і міжнародному протоколі також віддзеркалює багатство історії та культури арабського світу. Наприклад, декілька термінів та виразів, пов'язані з ісламом, які мають особливий статус у дипломатичних відносинах арабомовних країн використовуються для вираження поваги та дружнього ставлення (إن شاء الله — якщо буде на те Воля Божа). Окрім того, арабська термінологія в дипломатичному протоколі може віддзеркалювати історичні події та традиції. Наприклад, термін "النقبة" (Ан-Накба) вказує на катастрофу або велику трагедію для арабів і використовується для опису подій, пов'язаних із створенням Ізраїлю в 1948 році. Термін має важливий психологічний та емоційний зміст для арабського народу.

Семантичний аналіз грає ключову роль у використанні арабської термінології в дипломатичному і міжнародному протоколі. Семантичний аналіз допомагає зберігати точність та уникати непорозумінь в дипломатичній комунікації. Він полягає у ретельному розгляді значень та вживання термінів у відповідних контекстах, а також враховує тонкощі та нюанси в їх інтерпретації. Важливо використовувати стандартизовану арабську термінологію, яка прийнята в міжнародних організаціях та угодах, щоб забезпечити її зрозумілість та відповідність мовленню міжнародних партнерів, які включають арабську мову в свою дипломатичну практику. Варто додати, що семантичний аналіз відіграє важливу роль у забезпеченні точності та зрозумілості комунікації в дипломатичних відносинах. Він включає в себе такі аспекти:

- вибір правильних термінів: семантичний аналіз допомагає визначити найточніші та відповідні терміни для вираження конкретних понять та термінів у документах та угодах;
- розуміння контексту: слова та вирази можуть мати різні значення в різних контекстах. Семантичний аналіз допомагає зрозуміти, як саме терміни

повинні бути розглянуті в конкретному документі або договорі;

- уникнення непорозумінь: завдяки семантичному аналізу можна уникнути непорозумінь та неоднозначностей у комунікації. Він допомагає визначити, яке саме значення має вживаний термін, та чи відповідає він потребам конкретного документа чи договору;
- стандартизація: важливо використовувати стандартизовану арабську термінологію, яка прийнята в міжнародних організаціях та угодах. Семантичний аналіз допомагає забезпечити відповідність використовуваних термінів міжнародним стандартам.

Отже, дипломатична комунікація, переклади та інтерпретація, власне дипломатичний протокол є ключовими практичними аспектами використання арабської термінології дипломатичного і міжнародного протоколу. Семантичний аналіз допомагає забезпечити точність та зрозумілість комунікації в дипломатичних відносинах, а також відповідність міжнародним стандартам протоколу.

3.2. Практична характеристика термінології дипломатичного та міжнародного протоколу в арабській мові: функціональний та семантичний аспекти

Теоретичний розділ нашої кваліфікаційної роботи окреслив сфери функціонування термінології дипломатичного та міжнародного протоколу в арабській мові. У наступних підрозділах ми проаналізуємо функціональний та семантичний аспекти вищезгаданого виду термінології в арабській мові, що стосуватиметься *тематики проведення церемоній на дипломатичному рівні, а саме вручення вірчих грамот та культурно-релігійного аспекту*. Також наступні підрозділи фокусуватимуться на дослідженні етимології термінів. Варто зауважити, що арабська мова має багатий історичний контекст та культурний спадок, які сформували її термінологію в дипломатичному протоколі. Важливий

внесок внесли традиції ісламу та Коран, які мають вплив на специфічні терміни та вирази в арабському дипломатичному протоколі. Згодом на розвиток дипломатичної термінології вплинуло впровадження іноземних концепцій і стандартів. У XIX столітті з'явилися певні іноземні терміни, які були інтегровані в арабську термінологію дипломатичного протоколу, щоб відповідати міжнародним стандартам та спільним домовленостям. Сучасна арабська термінологія в дипломатичному протоколі відображає десятиліття розвитку та змін в міжнародних відносинах та геополітиці. Багато арабських країн активно беруть участь у міжнародних відносинах та організаціях, що вимагає використання специфічної термінології та дотримання міжнародних стандартів, та що сприяє появі нових дипломатичних термінів.

На початку практичного дослідження доцільним буде проаналізувати поняття *بروتوكول* (укр. протокол), яке прийшло в арабську мову від латинської мови. Термін дослівно означає “загальне правило”. Термін “*بروتوكول*” виконує *сигніфікативну* функцію, тобто позначає назву поняття, явища, що належить до конкретної галузі знань або діяльності. Що стосується обраної нами класифікації термінів, то за походженням термін є *запозиченим*; за означеністю термін належить до *прототермінів*, тобто лексем, що позначають спеціальне конкретне поняття; за мотивованістю та достовірністю термін є *правильним*; за функціонально-стильовим призначенням “протокол” належить до професіоналізмів. Хоча термін *بروتوكول* (укр. “протокол”) є спеціалізованим поняттям, воно може використовуватися в різних контекстах, що стосуються не лише дипломатичної тематики, а також правознавства, економіки, освітньої справи тощо. Проте сема терміну, на нашу думку, не втрачає свого основного значення (“загальне правило”) в будь-якому контексті.

Важливим поняттям, що фігурує в нашому дослідженні є термін *إيتيكيت* (укр. “етикет”), який стосується відповідного виконання та якості дотримання пунктів протокольних правил. Етикет — це мистецтво вишуканої поведінки та вихованості (2014، *موجز دليل*). Слово має французьке походження і буквально

позначає картку або етикетку, яка прикріплюється до посилки або пляшки для ідентифікації вмісту. За походженням термін є *запозиченим*; за означеністю термін належить до *прототермінів*, тобто лексем, що позначають спеціальне конкретне поняття; за мотивованістю та достовірністю термін є *правильним*; за функціонально-стильовим призначенням “протокол” належить до професіоналізмів.

3.2.1. Термінологія протоколу церемоній: церемонія вручення вірчих грамот

Ключовою складовою дипломатичної політики будь-якої держави є зовнішня спрямованість. Вірчі грамоти в дипломатії відіграють важливу роль і мають свою важливість у забезпеченні ефективного функціонування міжнародних відносин та дипломатичних процесів.

За М. Окладною (2020) В. Сливною “вірчі грамоти — це документ, що офіційно засвідчує статус дипломатичного представника держави, що акредитується в державі перебування” (с. 2). Вірчі грамоти в контексті дипломатії використовуються для вираження визнання, вдячності та підтримки з боку однієї держави чи міжнародного суб'єкта до іншої держави або дипломата за їхній внесок у підтримання та розвиток міжнародних відносин. Вони мають символічне значення та допомагають підкреслити важливість взаємодії між державами та посадовцями в міжнародних відносинах. Структура вірчої грамоти в дипломатії може варіюватися в залежності від конкретної ситуації та міжнародних протокольних норм, але зазвичай включає такі елементи: офіційне найменування очільника держави, який висилає дипломатичного представника; конституційний титул голови держави, у якій перебуває посол; побажання щодо призначення представника цієї країни; повне ім'я посла та прохання “вірити від імені своєї держави у всі висловлені ним погляди і дії”. Звідси й виник термін “вірчі” грамоти. Загалом, вірчі грамоти

представляють собою набір повноважень, які дипломатичний представник отримує від своєї держави на весь період виконання своєї місії.

Власне в арабській мові термін “вірчі грамоти” - “أوراق الاعتماد”. Термін не є запозиченим, дослівно перекладається як “документи/грамоти довіри”. На нашу думку, з точки зору означеності термін “أوراق الاعتماد” є професіоналізмом, адже термін “вірчі грамоти” переважно застосовується лише в сфері дипломатії та може бути зрозумілим лише в названому контексті. За мотивованістю та достовірністю вищезгаданий термін є правильним або істинним, адже прямо та буквально, без метафоричних відтінків, позначає потрібне поняття. За функціонально-стильовим призначенням термін є загальним, адже абстрактно описує явище, завдяки чому навіть без знання точного значення терміну можна припустити його сутність.

У таблиці 3.1 наведемо приклади основних термінів, що стосуються тематики церемонії вручення вірчих грамот, та здійснимо аналіз наведених термінів:

Таблиця 3.1

Арабська термінологія церемонії вручення вірчих грамот

Вручення/подання вірчих грамот	تقديم أوراق الاعتماد
Акредитуюча держава	دولة مرسله
Країна перебування/країна-реципієнт	دولة مستقبلة
Церемоніальний відділ або Протокольний відділ	إدارة المراسم
Дипломатична місія	بعثة دبلوماسية
Відкличні грамоти	أوراق استدعاء
Біографія	سيرة ذاتية
Нотний запис	نوتة موسيقية
Штаб-квартира/резиденція місії	مقر البعثة
Аудієнція	مقابلة
Привітання	تحية (ات)

Меморандум	مذكرة (ات)
Зовнішня кореспонденція	مراسلات خارجية
Ранг	درجة (ات)
Робоча група	فريق العمل
Заборона, “табу”	محظورة (ات)
Процесія	موكب (موكب)
Бішт (вид одягу)	بشت (بشوت)
Модель протоколу	نموذج بروتوكولي
Інспекція почесної варти	تفتيش حرس الشرف
Рукоштовання	مصافحة
Зустріч ввічливості	لقاء المجاملة
Спільна аудієнція	مقابلة جماعية
Особиста аудієнція	مقابلة منفردة
Порядок розсадки	طريقة الجلوس
Акредитований посол	سفير معتمد
Дипломатичний персонал	كادر دبلوماسي
Пам'ятна фотографія	صورة تذكارية
Тимчасовий повірений у справах	القائم بالأعمال بالإنابة
Призначений посол	السفير المعين
Надзвичайний та Повноважний посол	السفير المفوض فوق العادة

На позначення процесу “вручення вірчих грамот” в арабській мові використовується термін-словосполучення “تقديم أوراق الاعتماد”, що має дослівний та буквальний переклад вищезгаданого українського терміну. Слід зауважити, що за походженням термін є оригінальним; за означеністю — професіоналізм, адже позначає поняття, що закріпилося в професійній дипломатичній галузі та є притаманним саме їй; за мотивованістю та достовірністю термін-словосполучення є правильним, адже точно та прямо описує процес, що передбачається лексичним значенням; за функціонально-стильовим

призначенням термін-словосполучення є загальним. Що стосується контекстного аналізу, то термін “تقديم أوراق الاعتماد” (укр. “вручення вірчих грамот”) є однозначним при функціонуванні в різних контекстах та загалом не несе прихованих значень. Наприклад:

فلا يجوز طبقاً لقواعد العلاقات الدولية أن يبدأ رئيس البعثة عمله الرسمي قبل تقديم صورة أوراق الاعتماد (نبيل حبشى، 2015).

Переклад:

Згідно з принципами міжнародних відносин голова місії не має права приступати до виконання повноважень офіційно до вручення копії вірчих грамот.

На основі наведеного прикладу можемо прослідкувати, що значення терміну “вручення вірчих грамот” трактується буквально.

На позначення понять “акредитуюча держава” та “країна-реципієнт” в арабській мові використовуються терміни “الدولة المرسلّة” та “الدولة المستقبلة” відповідно. Наведені терміни безпосередньо стосуються дипломатичного протоколу, зокрема церемонії вручення вірчих грамот. За походженням терміни є оригінально арабськими та, на наш погляд, виконують описову функцію задля позначення понять “акредитуюча держава” та “країна перебування”. За означеністю терміни “الدولة المرسلّة” та “الدولة المستقبلة” (укр. “акредитуюча держава”, “країна перебування”) є передтермінами, адже вони лише описово, не повною мірою лаконічно позначають необхідні явища. За мотивованістю та достовірністю терміни є правильними або істинними, тому що лексичне значення є прямим та буквально: “держава, що направляє” (походить від кореня رسل — укр. “надсилати, направляти”) та “держава, яка приймає” (походить від кореня قبل - укр. “приймати”). Вищенаведені терміни є загальними за функціонально-стильовим призначенням. Розглянемо функціонування аналізованих термінів у контексті:

وتتنص اتفاقية فيينا في هذا الصدد على أنه يجوز للدولة المضيفة في أي وقت ودون ذكر الأسباب أن تبلغ الدولة المرسله أن رئيس أو أي عضو من فريق بعثتها الدبلوماسي أصبح شخصا غير مرغوب به، وعلى الدولة المرسله استدعاء هذا الشخص في غضون فترة زمنية معقولة ("كيف تجيب عن "السؤال الأصعب"، 2023).

Переклад:

У цьому контексті Віденська конвенція передбачає, що держава перебування може в будь-який момент та без надання пояснень повідомити акредитуєчу державу про те, що голова або будь-який член її дипломатичного корпусу визнаний персоною нон-грата; акредитуєча держава повинна негайно вивести цю особу за межі свого територіального простору.

У контексті терміни окремо, буквально та самодостатньо функціонують, що не викликає непорозуміння під час аналізу інформації.

До арабської термінології дипломатичного та міжнародного протоколу можемо віднести термін "إدارة المراسم" (укр. "церемоніальний/протокольний відділ"). Слід зазначити, що протокольний відділ відповідає за організацію всіх подій та заходів, де беруть участь представники дипломатичних кіл, з урахуванням усіх культурно-протокольних особливостей. Щодо мовного аспекту, то термін не є запозиченим з інших мов; з точки зору означеності названий термін є прототерміном, оскільки відображає загальне уявлення, що утвердилося в професійній дипломатичній сфері. За мотивованістю та достовірністю цей термін є правильним, оскільки чітко і буквально передає потрібне поняття. За функціонально-стильовим призначенням термін є загальним, оскільки абстрактно описує поняття та може використовуватися не лише в дипломатичній галузі.

Безумовно дотичним поняттям до дипломатичного протоколу та, зокрема церемонії вручення вірчих грамот, є термін "بعثة دبلوماسية" (укр. "дипломатична місія"). Термін складається з питомого та запозиченого елементів. Слово "بعثة"

(укр. “місія”) походить власне з арабської мови, а ось прикметник “دبلوماسية” від давньогрецького “diploma” означає “документ, складений удвічі” (“Дипломатія - етимологія”). За означеністю термін є прототерміном, оскільки загальне уявлення та поняття існувало ще до появи дипломатії та згодом було використано на її позначення. Термін є істинним, адже без наявних непорозумінь чітко справляє правильне враження про термін та несе коректне лексичне значення. За функціонально-стильовим призначенням термін є загальним. Безумовно, термін “بعثة دبلوماسية” (укр. “дипломатична місія”) контекстуально функціонує лише в матеріалах дипломатичної тематики. Наведемо приклад:

أقام حضرة صاحب السمو الشيخ تميم بن حمد آل ثاني أمير البلاد المفدى بالديوان الأميري اليوم، مأدبة إفطار تكريماً لأصحاب السعادة رؤساء البعثات الدبلوماسية المعتمدين (نبيل حبشى)،
(2015).

Переклад:

Сьогодні Його Високість Емір Шейх Тамім бін Хамад Аль-Тані провів бенкет-іфтар на честь Їх Високоповажності акредитованих очільників дипломатичних місій.

Можемо зазначити, що аналізований термін однозначно та зрозуміло функціонує в контексті. Слід додати, що прикметник “دبلوماسي” (укр. “дипломатичний”) уже передбачає використання терміну лише в контексті дипломатичної тематики.

Протилежним терміном до поняття “вірчі грамоти” є термін “відкличні грамоти” (ар. “أوراق استدعاء”). Варто згадати, що відкличні грамоти офіційно підтверджують цей процес відкликання дипломата або дипломатичного представника та визначають терміни й умови відправлення дипломата з країни-реципієнта. Термін “أوراق استدعاء” не є запозиченим і дослівно перекладається як

"документи/грамоти відкликання". На наш погляд, з точки зору означення, цей термін є професіоналізмом, оскільки вираз "відкличні грамоти" використовується переважно в сфері дипломатії і може бути зрозумілим лише в цьому контексті. За мотивованістю та достовірністю цей термін є правильним і точним, бо чітко та буквально визначає необхідне поняття. За функціонально-стильовим призначенням термін є загальним, бо абстрактно описує явище, дозволяючи припускати його сутність навіть без точного розуміння його значення. У контексті термін функціонує однозначно.

На позначення "біографії" в арабській мові використовують термін "سيرة ذاتية". За походженням термін не є запозиченим з інших мов; з точки зору означеності термін є прототерміном, оскільки відображає загальне уявлення; за мотивованістю та достовірністю є правильним, оскільки чітко та буквально передає необхідне поняття. За функціонально-стильовим призначенням термін є загальним. Контекстуально може функціонувати в різних тематичних галузях, далеких від дипломатії. Розглянемо декілька прикладів:

1. يرفق مع مذكرة طلب تحديد موعد مع وزير الخارجية الدولية المستقبلية، بغية تقديم نسخة من أوراق الاعتماد سيرة ذاتية بلغة الدولة المستقبلية (موجز دليل، 2014، ص. 11).

Переклад:

До запиту на призначення дати для зустрічі з Міністром закордонних справ країни-реципієнта, з метою передачі копії документів про повноваження додається біографія, написана державною мовою країни-реципієнта.

2. سيرتك الذاتية الاحترافية هي إستراتيجيتك الفعالة لتجاوز المنافسة الشرسة التي يشهدها سوق العمل في الوقت الراهن، فهي التي من شأنها أن تقنع صاحب العمل بأنك مناسب للوظيفة الشاغرة وأنت قادر على أداء المهام الوظيفية ("كيف تجيب عن "السؤال الأصعب"؟"، 2023).

Переклад:

Ваше професійне резюме – ефективна стратегія подолання гострої

конкуренції на ринку праці, яка переконає роботодавця, що ви підходите на вакантну посаду та здатні виконувати поставлені завдання.

Можемо прослідкувати, що термін “біографія” або ж “резюме” нейтрально та самостійно функціонує в різних контекстах, не прив'язуючись до конкретної тематичної галузі.

Дотичним саме до сфери дипломатичного протоколу є термін “نوتة موسيقية” (укр. “нотний запис”). Термін є самостійним щодо сфери вживання, а в дипломатичному прокотолі, зокрема в контексті церемонії вручення вірчих грамот, застосовується в контексті подання нотного запису гімну країни-реципієнта. Термін є повністю запозиченим: з латинської “нота, що означає “знак”, з давньогрецької “муза” має значення “мистецтво муз” (“نوتة موسيقية”). З точки зору означеності термін є прототерміном, оскільки обидва вищезгадані поняття вже існували до виникнення терміну “нотний запис”. За достовірністю та мотивованістю термін є правильним; за функціонально-стильовим призначенням термін загальний. Контекстуально термін є незалежним від галузі дипломатії.

Проаналізуємо термін “مقر البعثة” (укр. “штаб-квартира, резиденція місії”). Термін не є запозиченим з інших мов. За означеністю ми вважаємо вищезгадане поняття прототерміном. За мотивованістю та достовірністю термін не є хибним, оскільки чітко і буквально позначає поняття. За функціонально-стильовим призначенням термін є загальним, проте, контекстуально переважно тяжіє до дипломатичної галузі, на що впливає елемент “بعثة” у словосполученні.

Розглянемо терміни “المقابلة” (укр. “зустріч, аудієнція, співбесіда”), “المقابلة الجماعية” (укр. “спільна зустріч, аудієнція, співбесіда”), “المقابلة المنفردة” (укр. “особиста зустріч, аудієнція, співбесіда”). Вищенаведені терміни є питомими, усі походять власне з арабської мови. За означеністю вважаємо поняття прототермінами, оскільки поняття позначається та описується загальними неунікальними лексичними одиницями. За достовірністю та мотивованістю

терміни є правильними. За функціонально-стильовим призначенням терміни є загальними. Терміни фігурують в різних контекстах . Розглянемо декілька прикладів:

1. يشعر البعض بالتوتر من مقابلات العمل، سيما وأنها تستوجب إثبات أنك للشخص المناسب للوظيفة المتاحة (“كيف تجيب عن "السؤال الأصعب"”، 2023).

Переклад:

Деякі люди відчують тривогу перед співбесідою для прийому на роботу, особливо через вимогу довести, що ти є відповідною кандидатурою для конкретної посади.

2. المحاذير خلال المقابلة المنفردة أو الجماعية: تجنب كلام قبل توجيه الكلام للسفير من قبل رئيس الدولة المستقبلية (موجز دليل، 2014، ص. 15).

Переклад:

Застереження для особистих або групових аудієнцій/зустрічей: не розпочинайте промови та не вступаєте в розмову, допоки голова держави перебування не надасть слова новопризначеному послу.

Проаналізувавши приклади, можемо дійти висновку, що терміни “المقابلة” (укр. “зустріч, аудієнція, співбесіда”), “المقابلة الجماعية” (укр. “спільна зустріч, аудієнція, співбесіда”), “المقابلة المنفردة” (укр. “особиста зустріч, аудієнція, співбесіда”) можуть функціонувати в різних контекстах, не тяжіючи лише до дипломатичної галузі.

Невід’ємною частиною дипломатичного протоколу, та зокрема церемонії вручення вірчих грамот, є порядок привітання (*ap. تحيات*). За походженням термін є питомим, не запозиченим з інших мов; за означеністю — прототермін; за достовірністю та мотивованістю термін є істинним; за функціонально-стильовим призначенням — загальний. Термін може вільно функціонувати в

різних контекстах, проте, є широко-використовуваним елементом арабської термінології дипломатичного протоколу. Розглянемо функціонування терміна в контексті:

لا بد من النظر إلى عيني رئيس الدولة، مع الانحناء الخفيف عند التحية، وإبقاء جذع الجسم مستقيماً (موجز دليل، 2014، ص. 14).

Переклад:

Необхідно поглянути в очі голови держави, злегка вклоняючись при вітанні, тримаючи тулуб прямо.

У наведеному прикладі прослідковуємо, що саме термін “تحیات” (укр. “вітання”, “привітання”) застосовується на позначення процедури вітання в арабській термінології дипломатичного протоколу.

Варто звернути увагу на термін “مذكرة” (укр. “меморандум”), що є важливою складовою дипломатичної термінології в арабській мові. За походженням арабський термін “меморандум” не є запозиченим, хоча український варіант терміна походить саме з латинської мови (лат. “memorandum” - “те, про що варто пам'ятати”). В арабській мові термін знайшов оригінальний відповідник з арабським коренем ذكر, який має лексичне значення “пам'ятати”. За означеністю термін вважаємо професіоналізмом, адже він є використовуваним лише в професійній галузі (дипломатія). За мотивованістю та правильністю термін не є хибним, адже прозора позначає поняття конкретного документу. За функціонально-стильовим призначенням “مذكرة” (укр. “меморандум”) є професіоналізмом. Щодо функціонування в контексті термін переважно функціонує в матеріалах професійної, а саме дипломатичної тематики. Підтвердимо це прикладом:

لا يحق لرئيس البعثة الجديد توقيع مذكرات السفارة ومراسلاتها الخارجية لحين تقديم

النسخة من أوراق اعتماده لوزير الخارجية أو من ينوب عنه (موجز دليل، 2014، ص. 11).

Переклад:

Новий голова місії не має права підписувати меморандуми та зовнішню кореспонденцію посольства, допоки копія його вірчих грамот не буде подана міністру закордонних справ або його заступникові.

Розглянувши наведений приклад, можемо дійти висновку, що для повного розуміння лексичного навантаження контексту із використанням терміна “مذكرة” (“укр. “меморандум”) необхідно знати його точне лексичне значення, а отже, можемо віднести названу лексичну одиницю до професійної лексики.

У вищенаведеному прикладі можемо також прослідкувати функціонування терміна “المراسلات الخارجية” (укр. “зовнішня кореспонденція”). На наш погляд, контекстуально термін функціонує більш широко у порівнянні з терміном “مذكرة” (“укр. “меморандум”). Виходячи з цього, ми вважаємо даний термін загальним за функціонально-стильовим призначенням, адже він використовується для позначення як професійних, так і загальних явищ та понять, незалежних від конкретної тематичної галузі. За походженням термін “المراسلات الخارجية” (укр. “зовнішня кореспонденція”) є оригінальним, адже корені обох елементів словосполучення є власне арабськими. За означеністю — прототермін, адже вже наявні поняття описують пов'язане з конкретною галуззю явище. Вищенаведений термін є істинним, адже значення кожного з елементів словосполучення повністю поєднуються та прозоро передають лексичне значення.

Наступна група термінів, серед яких терміни “درجة” (укр. “ранг”), “فريق العمل” (укр. “робоча група”), “محظورة” (укр. “заборона, “табу””), “موكب” (укр. “процесія”), “مصافحة” (укр. “рукостискання”), “صورة تذكارية” (укр. “пам'ятна фотографія”), “طريقة الجلوس” (укр. “порядок розсадки”) має майже однакові показники аналізу за параметрами термінів. За походженням усі вищезгадані

терміни є оригінальними; за означеністю — прототерміни, оскільки слова/словосполучення із загальним простим лексичним значенням описують явища та поняття, що можуть належати до професійної галузі діяльності. За мотивованістю та достовірністю терміни є правильними. Терміни є загальними за функціонально-стильовим призначенням, тому що можуть функціонувати в багатьох контекстах, стосуватися різних сфер.

Проаналізуємо термін “بشت” (укр. “бішт, плащ, накидка”), який безпосередньо стосується дипломатичного протоколу арабського регіону, зокрема аспекту одягу. За походженням вищенаведений термін є запозиченим, адже походить з перської мови (پشت), у якій зберігається лексичне значення слова. За означеністю можемо вважати термін “бішт” прототерміном, адже первинне значення слова — “плащ, накидка”. З виникненням елемента одягу “бішт” це лексичне значення й перенеслося для позначення названого предмету. За мотивованістю та достовірністю термін є істинним. За функціонально-стильовим призначенням — професіоналізм, адже саме бішт не є загальною назвою, що використовується на позначення “плащу, накидки”; бішт — це елемент одягу, притаманний саме східній культурі. Що стосується контекстного аспекту, то термін “بشت” (укр. “бішт, плащ, накидка”) застосовується в матеріалах різної тематики, проте означає конкретне поняття, яке стосується східної, зокрема арабської, культури.

وفي الحالة القطرية، يتم ارتداء الملابس التقليدية للدولة (جرت العادة ارتداء بشت أبيض اللون في الصباح وأسود اللون في الليل وألوان أخرى فيما بينهما) (موجز دليل، 2014، ص. 11).

Переклад:

У Катарі прийнято вбиратись у традиційний одяг (вранці прийнято носити білий бішт, увечері — чорний та інші кольори).

У наведеному прикладі термін “бішт” може трактуватися лише

однозначно та сприйматися лише як елемент вбрання східної культури.

Наступним словосполученням-терміном для аналізу візьмемо “تفتيش حرس الشرف” (укр. “інспекція почесної варти”). Термін безпосередньо стосується термінології дипломатичного протоколу, проте, також вживається й у інших сферах, таких як військова, культурна галузі тощо. Термін є питомим, усі елементи є похідними з арабської мови. За означенням термін-словосполучення є прототерміном, адже лексичне значення передається за допомогою поєднання слів з простим загальним значенням. Термін є правильним за мотивованістю та достовірністю, ясно та прямо описує поняття. За функціонально-стильовим призначенням термін, зокрема “حرس الشرف” (укр. “почесна варта”), ми вважаємо професіоналізмом.

تفتتح معظم دول العالم مراسم تقديم أوراق الاعتماد بتفتيش حرس الشرف من قبل رئيس البعثة الجديد، قبيل تقديم أوراق الاعتماد، تكريما لصفته التمثيلية التي تمثل بموجبها رئيس دولته، ويتم خلال ذلك عزف النشيد الوطني للدولتين (موجز دليل، 2014، ص. 13).

Переклад:

У більшості країн світу церемонію вручення вірчих грамот відкривають інспекцією почесної варти перед новим головою місії для засвідчення його представницької функції. У цей час виконується національний гімн кожної з країн.

Термін “لقاء المجاملة” (укр. “зустріч ввічливості”) є важливим поняттям, що пов'язане із церемонією вручення вірчих грамот. Термін є питомим; за означенням — прототермін, тому що поняття позначається “описово”; за мотивованістю та достовірністю — правильний; за функціонально-стильовим призначенням, на наш погляд, термін тяжіє до професіоналізмів, адже “لقاء المجاملة” (укр. “зустріч ввічливості”) не може використовуватися в загальному контексті, що не є дотичним до конкретної професійної сфери. Нижчеподаний

приклад демонструє функціонування вищезгаданого терміна в контексті церемонії вручення вірчих грамот:

تعتمد معظم نماذج دول العالم، إلى تنظيم لقاء المجاملة بين رئيس الدولة ورؤساء البعثات الدبلوماسية الذين قاموا أوراق اعتمادهم للتو، إما بشكل منفصل أو جماعي (موجز دليل، 2014، ص. 15).

Переклад:

Більшість протокольних моделей країн світу включають в себе організацію зустрічі ввічливості між головою держави та очільниками дипломатичних місій, які щойно вручили свої вірчі грамоти, окремо або спільно.

Отже, термін “لقاء المجاملة” (укр. “зустріч ввічливості”) переважно застосовується в контексті, який стосується тієї чи іншої професійної галузей, адже смислове навантаження тесту може бути зрозумілим лише за умови, якщо читачеві чітко відоме лексичне значення терміна “لقاء المجاملة” (укр. “зустріч ввічливості”).

Наступною групою термінів дипломатичного протоколу для аналізу є терміни, які позначають ранги та звання: “سفير معتمد” (укр. “акредитований посол”), “القائم بالأعمال بالإنابة” (укр. “дипломатичний персонал”), “كادر دبلوماسي” (укр. “тимчасовий повірений у справах”), “السفير المعين” (укр. “призначений посол”), “السفير المفوض فوق العادة” (укр. “Надзвичайний та Повноважний посол”). Що стосується походження термінів, то не всі з перелічених понять є оригінальними. Наприклад, існують теорії про те, що слово “سفير” (укр. “посол”) походить або з турецької (тур. “sefir”), або з перської мови (перс. “سفير”) [wikipedia]. Похідний прикметник “دبلوماسي” (укр. “дипломатичний”) походить з латинської мови. Також зазначимо, що термін “كادر” (укр. “кадр (робочий), персонал”) походить від французького слова “cadre”. Інші елементи названих термінів походять з арабської мови. За означенням терміни є прототермінами,

проте, з іншої точки зору, тяжіють до професіоналізмів. Незважаючи на можливість припущення лексичного значення вищезгаданих термінів, без точного знання перекладу понять можуть виникати непорозуміння в трактуванні сенсу тексту. За мотивованістю та достовірністю терміни є істинними або правильними. За функціонально-стильовим призначенням, як було зазначено вище, терміни є професіоналізмами. У контексті галузі дипломатії терміни трактуються буквально та однозначно. Розглянемо декілька прикладів:

1. تفتتح أو تختتم مراسم تقديم أوراق الاعتماد بالتقاط الصورة التذكيرية مع رأس الدولة المستقبلية، وتضم السفير المعتمد للتو، مع كادر سفارته الدبلوماسية (موجز دليل، 2014، ص. 13).

Переклад:

Церемонія вручення вірчих грамот починається або завершується фотографуванням на пам'ять з головою країни, що приймає, включаючи щойно акредитованого посла разом із дипломатичним персоналом його посольства.

2. يستخدم رئيس البعثة الحامل لدرجة سفير، عبارة "السفير المعين"، بدلا عم عبارة "السفير المفوض فوق العادة" للتعريف بنفسه في المرحلة ما بين وصوله إلى أرض الدولة المستقبلية، وحتى إتمام إجراءات تقديم أوراق الاعتماد أو نسخة منها لسلطات الدولة المستقبلية (موجز دليل، 2014، ص. 11).

Переклад:

Голова представництва, який має ранг посла, у період між прибуттям на територію держави перебування та завершенням процедури подання вірчих грамот або їх копій владі країни перебування, замість вислову «Надзвичайний та Повноважний», використовує фразу «Призначений посол».

Отже, без обізнаності в точних лексичних значень проаналізованих термінів відтворення смислового навантаження контексту дипломатичної

протокольної тематики викликає труднощі.

3.2.2. Релігійно-культурний аспект арабської термінології дипломатичного та міжнародного протоколу

Арабська термінологія дипломатичного та міжнародного протоколу відображає глибокі культурні та релігійні витoki, що характеризують арабський світ. Ця унікальна термінологія стає важливим фактором в розумінні та побудові взаємин між арабськими країнами та іншими державами. Релігійно-культурний аспект арабської термінології дипломатичного та міжнародного протоколу глибоко увійшов у фундамент арабської ідентичності. Знання та повага до культурних та релігійних нюансів арабської термінології виявляються ключовими у встановленні ефективних дипломатичних відносин. У даному підрозділі ми розглянемо мовно-практичний аспект впливу релігійно-культурного фактору на існування та розвиток термінології дипломатичного та міжнародного протоколу в арабській мові.

Слід зауважити, що арабський світ визначається глибокою релігійною ідентичністю, основою якої є іслам. Вплив ісламу на термінологію виражається у вживанні відповідних термінів та виразів, власне ставленням до релігії, походженням деяких термінів. Наприклад, такі терміни як "سلطان" (укр. "правитель"), "خليفة" (укр. "халіфат, мусульманська держава"), "وفد" (укр. "делегатія") несуть у собі релігійні конотації та часто використовуються для позначення державності, лідерства в ісламському світі.

Варто зауважити, що використання термінології з релігійним підтекстом є бажаним та обов'язковим у веденні протокольної дипломатичної кореспонденції та виголошенні промов. У таблиці 3.2 подана лексика релігійної тематики, що є елементом арабської термінології дипломатичного та міжнародного протоколу. Подана лексика застосовується офіційними особами як елемент дипломатичного протоколу, що відображає "обличчя арабського етносу",

зв'язок з релігією та несенням своєї культури всюди.

Таблиця 3.2

Арабська релігійна термінологія дипломатичного і міжнародного протоколу

Іменем Аллаха, Милостивого та Милосердного	بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
Миру та Милості Божої усім	السَّلَامُ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةُ اللَّهِ
Якщо Господь побажає	إِنْ شَاءَ اللَّهُ
Так побажав Господь	مَا شَاءَ اللَّهُ
Братський, кровний	شَقِيْق
Брати	إِخْوَان
Брати по вірі, мусульманське братство	الإِخْوَانُ الْمُسْلِمُونَ
Шановне товариство/панство	السَّادَةُ الْكِرَام
Віддячую Вам! Нехай буде з Вами мир, Божа милість і благословення	أَشْكُرْكُمْ وَالسَّلَامُ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ
Нехай береже його Аллах	حَفْظُهُ اللَّهُ

Як було зазначено вище, термінологія з релігійним підтекстом широко використовується при веденні переговорів, кореспонденції, виголошенні промов. На прикладі виступу Еміра Катару Таміма бін Хамада Аль-Тані на 69-й сесії Генеральної Асамблеї ООН та деяких інших офіційних виступів розглянемо функціонування вищеподаної термінології.

Відомим є факт, що зазвичай, вислів ”بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ” (укр. “Іменем Аллаха, Милостивого та Милосердного”) застосовується на початку усіх виступів, промов, листів, переговорів та засідань. Розглянемо приклад-підтвердження з виступу:

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سعادة رئيس الجمعية العامة للأمم المتحدة،

سعادة الأمين العام للأمم المتحدة،

السيدات والسادة،

يسرني في البداية أن أتوجه بالتهنئة لسعادة السيد سام كوتيسا على انتخابه رئيساً للدورة التاسعة والسنتين للجمعية العامة للأمم المتحدة، متمنياً له التوفيق والنجاح في مهمته (”خطاب حضرة صاحب السمو“).

Переклад:

Іменем Аллаха, Милостивого та Милосердного

Його Високоповажність Президент Генеральної Асамблеї ООН,

Його Високоповажність Генеральний секретар

Організації Об'єднаних Націй,

Пані та панове,

По-перше, я радий привітати Його Високоповажність пана Сема Кутесу з обранням Президентом шістдесят дев'ятої сесії Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй. Зичу йому успіхів у його місії.

Розглянутий уривок свідчить про те, що, дійсно, офіційні особи починають будь-який вид протокольної діяльності зі згадкою Бога, що є притаманним арабській культурі, ісламу.

Вираз “السلام عليكم ورحمة الله” (укр. “Миру та Милості Божої усім”) використовується таким же чином, як і минулий вираз, на початку події, розмови, листа. У деяких випадках вираз “السلام عليكم ورحمة الله” (укр. “Миру та Милості Божої усім”) може вважатися менш формальним, адже часто застосовується в якості вітання під час розмови. Проте, це не зменшує поважного смислового навантаження виразу, що несе в собі релігійний відтінок:

صاحب السمو الشيخ/ تميم بن حمد آل ثاني -حفظه الله-

أمير دولة قطر

السلام عليكم ورحمة الله وبركاته

يسرُّني وأنا أغادر بلدكم الشقيق أن أعرب لسموكم عن بالغ الشكر والتقدير لما لقيته والوفد المرافق من حفاوة الاستقبال وكرم الضيافة (“ولي العهد يبعث”، 2022).

Переклад:

Його Високість Шейх Тамім бін Хамад Аль-Тані - нехай Бог захистить його -

Емір Держави Катар

Миру та Милості Божої усім

Залишаючи вашу братню країну, я радий висловити Вашій Високості мою глибоку вдячність та подяку за теплий прийом, щедру гостинність, яку ми отримали разом з делегацією.

Даний уривок промови демонструє функціонування вітального вислову під час офіційної події. Також, варто звернути увагу, на вислів “حفظه الله” (укр. “нехай береже його Аллах”), що є проявом поваги до офіційних осіб високих та часто пересічних кіл.

Важливим протокольним елементом, пов'язаним з арабською термінологією, є звертання до аудиторії. Поширеним варіантом є вислів “السادة” та подібні. Розглянемо приклад:

السادة الكرام،

مرت منطقة الشرق الأوسط بمرحلة بالغة الخطورة إبان الحرب الأخيرة على إخواننا الفلسطينيين، ولا توجد ضمانات أن لا تمر بمثلها مرة أخرى (“خطاب حضرة صاحب السمو”).

Переклад:

Близькосхідний регіон пережив украй небезпечний період під час останньої конфліктної ситуації з нашими палестинськими братами. Немає

жодних обіцянок, що подібна ситуація не виникне знову.

За подібним принципом, як і в поданому уривку виступу, функціонує вислів “السيدات والسادة” (укр. “пані та панове”). Слід зауважити, що в якості звертання до народу, аудиторії арабська культура, менталітет, релігія передбачають звертання до людей як до братів, братської мусульманської общини (“الإخوان المسلمين”, укр. “брати-мусульмани”). У наступному прикладі можемо прослідкувати, що Емір Катару звертається до слухачів виступу саме так:

“أقول لإخواني المسلمين إنه لا يجوز أن يشغلنا معنوه أو مغرض كلما خطر بباله أن يستفزنا بحرق القرآن الكريم، أو بندالة أخرى، فالقرآن أسمى من أن يمسه معنوه.. قال تعالى (خُذِ الْعَفْوَ وَأْمُرْ بِالْعُرْفِ وَأَعْرِضْ عَنِ الْجَاهِلِينَ) (“أمير قطر”، 2023).

Переклад:

Я говорю до своїх братів-мусульман, що ми не можемо дозволяти обурливій особі вибивати нас із колії, якщо вона задумала образити нас, спаливши Священний Коран, або використовуючи інші провокації. Коран недостойний того, щоб невіглаз торкнувся його”...(цитуються текст сури з Корану).

Приклад підтверджує функціонування названого виду звертання до аудиторії. Також уривок чітко демонструє релігійний підтекст: згадка Священного Корану, що є звичною практикою дипломатичного протоколу в арабському світі, та цитування сури з Корану. Сура з Корану часто цитується на початку промов або виступів.

Слід також зауважити, що разом зі звертанням до аудиторії як до братів та братського товариства, використовується прикметник “شقيق”, який має лексичне значення “братський кровний”. Розглянемо на прикладі:

1. وفي هذا الإطار يتعين على المجتمع الدولي الوقوف بحزم بجانب العراق الشقيق لمواجهة الإرهاب للخروج من محنته (“خطاب حضرة صاحب السمو”).

Переклад:

У даному випадку міжнародна спільнота повинна рішуче підтримати братній нам Ірак, щоб протистояти тероризму та вибороти перемогу над ним.

2. وفي هذا الإطار أيضاً يجب دعم ليبيا الشقيقة حتى تجتاز المحنة التي تتعرض لها (“خطاب حضرة صاحب السمو”).

Переклад:

У цьому контексті необхідно підтримати братську нам Лівію, щоб подолати важкі випробування, з якими вона стикається.

Отже, звертання з використанням вищезгаданих термінів є звичним для арабського дипломатичного та міжнародного протоколу, у якому переважно завжди присутній культурно-релігійний аспект.

Розповсюдженими для арабського дипломатичного протоколу та арабської культури загалом є вирази “إن شاء الله” (укр. “Якщо бажає Аллах”) та “ما شاء الله” (укр. “Так побажав Аллах”), які використовуються як під час формальних та неформальних нагод.

Промови, виступи, переговори, формальні та неформальні бесіди часто завершуються виразами “أشركم والسلام عليكم ورحمة الله وبركاته”, що несе в собі релігійний підтекст також. Продемонструємо функціонування виразу на прикладі:

وختاماً، أجدد التزام دولة قطر بالعمل مع الأمم المتحدة، لمواجهة التحديات المشتركة، وتحقيق الأهداف التي ننشدها.

أشركم والسلام عليكم ورحمة الله وبركاته (“خطاب حضرة صاحب السمو”).

Переклад:

У кінці я підтверджую відданість Держави Катар співпраці з Організацією Об'єднаних Націй для протидії спільним викликам і досягнення цілей, яких ми прагнемо.

Дякую, нехай буде з Вами мир, Божя милість і благословення.

Отже, релігійно-культурний аспект арабської термінології дипломатичного та міжнародного протоколу глибоко впливає на сприйняття та взаєморозуміння у міжнародних стосунках. Розуміння цих аспектів стає ключовим елементом для побудови ефективних та поважних дипломатичних відносин між арабським світом та іншими країнами.

Висновки до розділу 3

Практичний розділ нашої кваліфікаційної роботи магістра включає в себе дослідження практичних аспектів використання арабської термінології дипломатичного та міжнародного протоколу та ролі семантичного аналізу, практичну характеристику термінології дипломатичного та міжнародного протоколу в арабській мові у функціональному та семантичному аспектах, аналіз термінології протоколу церемоній, зокрема церемонії вручення вірчих грамот та аналіз релігійно-культурного аспекту арабської термінології дипломатичного та міжнародного протоколу. Практичне дослідження було здійснено на базі надбань та результатів теоретичного та методологічного розділу.

Було визначено, що використання дипломатичної термінології розповсюджується на різні заходи та події, такі як офіційні державні та міжнародні візити, які включають в себе візити президентів, лідерів, послів та консулів іноземних країн, проведення міжнародних конференцій та самітів, підписання міжнародних договорів та угод, офіційні службові заходи та свята в посольствах і консульствах, взаємодія дипломатичних місій з представниками влади та іншими дипломатичними місцями, ведення дипломатичного листування та кореспонденції, урочистості з врученням нагород та відзнак, неофіційні візити вищих посадовців та представників інших країн, а також інші офіційні акти уряду. З практичних аспектів використання арабської термінології в цьому контексті особливо важливі дипломатична комунікація, переклади та інтерпретація, а також дотримання дипломатичного протоколу.

Ми з'ясували, що семантичний аналіз відіграє важливу роль у використанні арабської термінології в сфері дипломатії та міжнародного протоколу. Цей аналіз є ключовим для забезпечення точності та уникнення непорозумінь у дипломатичній комунікації, оскільки він включає в себе детальний розгляд значень та вживання термінів у відповідних контекстах, а також ураховує тонкощі та нюанси їх інтерпретації.

Було визначено, що арабська мова насичена історичним контекстом та культурним спадком, які сформували її термінологію в області дипломатичного протоколу. Суттєвий внесок в цей контекст внесли традиції ісламу та Коран, що впливають на конкретні терміни та вирази в арабському дипломатичному протоколі.

Семантичний та функціональний аналіз було проведено на основі матеріалів, які стосуються церемонії вручення вірчих грамот. Ми дослідили, що у сфері дипломатії вірчі грамоти використовуються для висловлення визнання, вдячності та підтримки з боку однієї держави чи міжнародного суб'єкта до іншої держави або дипломата за їхній внесок у підтримання та розвиток міжнародних відносин. Вони мають символічне значення та допомагають підкреслити важливість взаємодії між державами та посадовцями в міжнародних відносинах. Структура вірчої грамоти в дипломатії може варіюватися в залежності від конкретної ситуації та міжнародних протокольних норм. Вірчі грамоти представляють собою набір повноважень, які дипломатичний представник отримує від своєї держави на весь період виконання своєї місії.

Було здійснено семантичний та функціонально-контекстуальний аналіз термінів, які стосуються тематики церемонії вірчих грамот за такими критеріями: за походженням (оригінальні, запозичені), за означеністю (прототерміни, передтерміни, терміноїди, професіоналізми), за мотивованістю та достовірністю (правильні/істинні, хибні), за функціонально-стильовим призначенням (загальні, професіоналізми).

Окрім церемоніальної тематики, за об'єктом практичного дослідження став релігійно-культурний аспект, що безпосередньо впливає на існування та розвиток арабської термінології дипломатичного та міжнародного протоколу. Було з'ясовано, що релігійний аспект є невід'ємною складовою дипломатичного протоколу в арабському світі. Ми здійснили контекстний аналіз термінів релігійної тематики, що використовуються в аспекті дипломатичного протоколу

в арабському регіоні. За ілюстративний матеріал було взято текст виступу Еміра Катару Таміма бін Хамада Аль-Тані на 69-й сесії Генеральної Асамблеї ООН та деяких інших офіційних промов.

Загалом було детально проаналізовано близько 50 одиниць термінів. Можемо дійти висновку, що більшість елементів арабської термінології дипломатичного та міжнародного протоколу є оригінальними, проте, значна частина термінів є запозиченою з французької, перської, турецької, латинської, грецької мов. З точки зору означеності терміни переважно є прототермінами або професіоналізмами. За достовірністю та мотивованістю всі проаналізовані лексичні одиниці були істинними. За функціонально-стильовим призначенням в дипломатичній термінології наявні як загальні терміни, так і професіоналізми.

Отже, арабська термінологія етимологічно насиченою як питомими, так і запозиченими термінами; терміни переважно несуть прозоре лексичне значення. На термінологію дипломатичного та міжнародного протоколу справляє значний вплив релігійно-культурний фактор.

ВИСНОВКИ

Теоретичне дослідження кваліфікаційної роботи магістра базується на аналізі праць вітчизняних та зарубіжних мовознавців, таких як Ю. А. Чернобров, І. Ментинська, Т. Панько, І. Кочан, В. І. Авраменко, М. П. Баган, Т. В. Байтмут, Ю. В. Попович, В. Д. Бялик, М. Т. Кабре, О. В. Нубасов, П. Фабер, Я. П. Яремко, Г. Д. Канкаш, О. М. Пазинич, О. М. Зарума-Панських, О. Зеленська, С. Б. Христюк та інші. Було здійснено теоретичне дослідження термінології як лінгвістичного явища, суміжних понять до термінології, термінології дипломатичного та міжнародного протоколу та етикету, історії виникнення дипломатичного протоколу та етикету в арабському світі, а також огляд норм та традицій.

Ми з'ясували, що термінознавство є широкою науковою галуззю, що є зосередженою на вивченні терміносистем, структури термінів, їх функціонування та організації. Виділено два підходи до термінознавства: теоретичний (аналіз творення термінів) та прикладний (методи та засоби утворення термінів). Було розглянуто види термінознавства, такі як загальне, галузеве, семасіологічне, історичне, порівняльне, ономасіологічне, функціональне та когнітивне термінознавство.

У теоретичному дослідженні ми окреслили сутність поняття "термінологія" як сукупність термінів, пов'язаних з конкретною галуззю діяльності чи мови. Було визначено, що терміносистема являє собою спеціалізовану систему термінів для нормування їх використання у певній галузі чи сфері знань. Зазначено методи структурування терміносистем, такі як ієрархічний, генетичний та операційний методи. Досліджено термінологію дипломатичного та міжнародного протоколу, яка охоплює спеціалізовані терміни та поняття, використовувані у дипломатичній галузі, зокрема в документах, переговорах та інших офіційних актах. Встановлено, що ця термінологія відзначається формальністю, нейтральністю, стислістю та узагальненістю.

Було здійснено оглядове дослідження історії виникнення дипломатичного протоколу та етикету в арабському світі. Міжнародний протокол розглянуто як систему стандартів, правил і принципів, які визначають спосіб взаємодії та комунікації між представниками різних країн у різних контекстах і сферах.

Методологічне дослідження базується на вивченні наукових матеріалів вітчизняних мовознавців-дослідників, таких як Ю. О. Арешенков, С. Ф. Алексенко, Г. Г. Братиця, О. О. Селіванова, Е. І. Рагімова, М. П. Кочерган, Н. К. Кравченко та інших. Було окреслено важливість вибору методів для лінгвістичних досліджень, вимагаючи комплексного підходу.

Для аналізу арабської термінології дипломатичного та міжнародного протоколу використовуються методи дедукції, описового, компонентного, контекстуального, семантичного аналізу та метод суцільної вибірки. Було визначено, що метод дедукції передбачає принцип "від загального до конкретного" та аналіз загальновідомих уявлень для висування власних висновків. Описовий метод являє собою систематичний та ретельний аналіз мовних явищ без висування теоретичних припущень. Метод компонентного аналізу спрямований на вивчення структури мови та розкриття її компонентів чи складових частин. Метод контекстуального аналізу передбачає розгляд лексичних одиниць чи структур в контексті та з урахуванням мовленнєвих ситуацій. Семантичний аналіз спрямований на вивчення значень мовних одиниць та їх семантичних характеристик. Метод суцільної вибірки передбачає вибір матеріалів для аналізу.

У другій частині методологічного дослідження зосереджено увагу на обґрунтуванні та застосуванні цих методів у вивченні термінології дипломатичного та міжнародного протоколу в арабській мові. Окреслено етапи аналізу, такі як вибір ілюстративних матеріалів та джерел, систематизація термінології, етимологічний, лінгвістичний, семантичний та контекстуальний аналіз.

Практичний розділ кваліфікаційної роботи магістра включає в себе

дослідження практичних аспектів функціонування арабської термінології дипломатичного та міжнародного протоколу, а також ролі семантичного аналізу. Ми розглядали термінологію в арабській мові у функціональному та семантичному вимірах, проводили аналіз термінології протоколу церемоній, зокрема церемонії вручення вірчих грамот, досліджували релігійно-культурний аспект арабської термінології дипломатичного та міжнародного протоколу.

Було встановлено, що семантичний аналіз, здійснений нами, виявився ключовим для точного використання арабської термінології у дипломатії, допомагаючи уникнути непорозумінь та розглядаючи значення термінів у відповідних контекстах. Ми підкреслили історичний та культурний вплив у процесі формування термінології, зокрема вплив традицій ісламу та власне Корану.

Було детально проаналізовано терміни, що є дотичними до тематики церемоній вручення вірчих грамот, що дозволило визначити їх символічне значення та важливість у вираженні визнання та підтримки міжнародних відносин.

Детальний аналіз понад 50 термінів вказав на етимологічну насиченість арабської термінології, яка є як оригінальною, так і запозиченою з інших мов (французької, перської, турецької, латинської, грецької).

Отже, арабська термінологія в аспекті дипломатичного та міжнародного протоколу характеризується історією, культурним спадком і релігійним контекстом, що визначає її великий вплив та унікальні риси.

ملخص

هدف البحث هو استكشاف مصطلحات كظاهرة لغوية ومصطلحات البروتوكول الدبلوماسي والدولي باللغة العربية. يتمثل البحث في إجراء تحليلات دلالية وأصولية للوحدات اللغوية التي تنتمي إلى مصطلحات الدبلوماسية باللغة العربية. كما يشمل البحث دراسة خصائص وظيفة مصطلحات البروتوكول الدبلوماسي والدولي باللغة العربية.

تتضمن أهداف الأطروحة تحديد مفهوم "المصطلح" وتحديد المصطلحات المتعلقة بالمجال المحدد (علم المصطلح، ونظام المصطلحات، وتحليل المصطلحات، وما إلى ذلك). كما تهدف إلى تعريف المصطلحات "البروتوكول الدبلوماسي" و "البروتوكول الدولي" وتحديد مفهوم "مصطلحات البروتوكول الدبلوماسي". يشمل ذلك إجراء تحليل نظري وعملي لمتطلبات المصطلحات الدبلوماسية، وفحص تاريخ نشوء البروتوكول الدبلوماسي في العالم العربي، وتحليل التقاليد والقوانين، ودراسة الطرق والتقنيات المستخدمة في البحث اللغوي.

يهدف البحث أيضا إلى تحديد مجالات وفرص استخدام مصطلحات البروتوكول الدبلوماسي والدولي باللغة العربية، وإجراء تحليل دلالي وأصولي للمصطلحات الاحتفالية باللغة العربية، بما في ذلك مراسم تقديم الوثائق الاعتمادية، ودراسة خصائص وظيفة هذا النوع من المصطلحات.

تم استخدام مواد البحث من مصادر باللغة العربية، بما في ذلك الأدلة الدبلوماسية والقواميس ووسائل الإعلام ونصوص الخطب العامة. في الجزء النظري يتم دراسة ظاهرة "المصطلح" والمفاهيم المتصلة بها، بالإضافة إلى تحليل متطلبات المصطلحات وتصنيفها وطرق تنظيمها. يغطي الجزء النظري أيضا تحديد مفاهيم البروتوكول الدبلوماسي والدولي، وتاريخ نشوء البروتوكول الدبلوماسي في الدول العربية، والقوانين والتقاليد في العالم العربي التي تؤثر مباشرة على إجراءات البروتوكول الدبلوماسي وجوانب اللغة ضمن البروتوكول. وقد حددنا مفهوم المصطلحات الدبلوماسية وقمنا بتحليل وتحديد متطلباتها.

في الجزء العملي يتم تحديد المصطلحات التي تحدث بمراعاة للبروتوكول الدبلوماسي والتي يمكن فيها تطبيق مصطلحات البروتوكول الدبلوماسي باللغة العربية. كما يتم إجراء تحليل دلالي وأصولي ولغوي ووظيفي للوحدات اللغوية والهياكل المحددة من المصطلحات الأصلية

العربية (من أدلة دبلوماسية، وخطب، ورسائل، ومقالات). وفقا للبحث النظري، نقدم توضيحا عمليا لخصائص ووظيفة مصطلحات الدبلوماسية باللغة العربية.

نتيجة للبحث، تم التعرف على أن البروتوكول الدبلوماسي والدولي يشكلان جزءا لا يتجزأ من إدارة العلاقات الدولية، ويمكن أن يؤثر بشكل إيجابي أو سلبي على تطوير العلاقات والتعاون على الساحة الدولية. يتكيف البروتوكول الدبلوماسي، خاصة من الناحية اللغوية، مع خصوصية كل بلد. الدين والقوانين الاجتماعية والثقافية في الدول العربية تعتبر عوامل هامة تؤثر في تطوير مصطلحات البروتوكول الدبلوماسي باللغة العربية وتشغيلها.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Алексенко, С., (2020). *Конкретно-наукові методи лінгвістичних досліджень*. Суми: Видавництво СумДПУ імені А.С. Макаренка.
- Арешенков, Ю. О. (2006). *Основи лінгвістичних досліджень: Матеріали до спецкурсу для студентів філологічних спеціальностей*. Кривий Ріг: КрДПУ.
- Балануца, О. О. (2022). *Родзинки дипломатії*. Дніпро: Середняк Т. К..
- Белікова, М. В. (2019). *Методичні рекомендації до опорного конспекту лекцій з дисципліни «Професійна етика та дипломатичний протокол»*. Відновлено з https://zp.edu.ua/sites/default/files/konf/metodychni_rekomendaciyi_opornyy_konspekt_prof_etyka_dyp_protokol_grs241.pdf
- Бібік, І. (2021). *Термінографія та історія створення словників*, Матеріали XV Всеукраїнської науково-практичної конференції. Харків: ХНУРЕ.
- Борисевич, І., Ратомська, Л. (2012). Термінознавство та особливості перекладу термінів українською мовою. *Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. Серія "Філологічні науки"*, 2(4), 224-229.
- Братиця, Г. (2020). Використання колоративів у творах В. Борхерта: основні методи аналізу. *Wissenschaftliche Ergebnisse und Errungenschaften*, 3, 106-111.
- Вакуленко, М. (2011). Термін і термінологія: сучасні уявлення та концепції. *Слово и словарь. Vocabulum et vocabularium*, 12, 130-135.
- Вакуленко, М. (2023). *Сучасна українська термінологія: методологія, кодифікація, лексикографічна практика*. (Дис. д. філол. наук). Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ.
- Васенко, Л. А., Дубічинський, В. В., Кринець, О. М. (2008). *Фахова українська мова*. Київ: Центр учбової літератури.
- Васильченко, В. (2023, Вересень 4). Термін, термінологія. Цікаві лінгвістичні терміни. *Український інтерес*. Відновлено з <https://uain.press/blogs/termin-terminologiya-tsikavi-lingvistichni-termini-923680>

- Гулієв, Д. А. (2014). *Дипломатичний протокол та етикет*. Київ: НАУ.
- Іленков, А. (2008). Термінологія та її роль у представленні знань. *Термінологія*, 620, 24-29.
- Канкаш, Г. (2020). Дослідження особливостей дипломатичного підстилю в українському мовознавстві. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Соціальні комунікації*, 31(70), 19-25.
- Кияк, Т. Р., Огуй, О. Д., Науменко, А. М. (2006). *Теорія та практика перекладу: підручник для вищих навч. закладів*. Вінниця: Нова книга.
- Кочерган, М. П. (2006). *Загальне мовознавство*. Київ: Академія.
- Кравченко, Н. (2023). *Методи лінгвістичних досліджень*. Відновлено з <https://discourse.com.ua/lekci/metodi-lingvistichnih-doslidzenh/>
- Мацюк, З., Станкевич, Н. (2008). *Українська мова професійного спілкування: навчальний посібник*. Київ: Каравелла.
- Ментинська, І. (2018). Сучасні тенденції термінознавчих досліджень (на матеріалі комп'ютерної термінології). *Лінгвістика*, 31(1), 33-38.
- Окладна, М., Сливна В. (2020). Протокол вручення вірчих грамот у європейських країнах: загальне та особливе. *Право та інноваційне суспільство*, 2(15), 28-34.
- Пазинич, О. (2001). *Функціонально-структурні особливості текстів дипломатичного листування*. (Автореф. дис. канд. філол. наук). НАН України. Ін-т мовознав. ім. О.О.Потебні, Київ.
- Пономарів, О. Д. (2000). *Стилістика сучасної української мови*. Тернопіль: Навчальна книга — Богдан.
- Попович, Ю., Бялик, В. (2020). Поняття термінології та терміносистеми в сучасній лінгвістиці. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Соціальні комунікації*, 31(70), 206-211.
- Рагімова, Е. І., Полупан, М. О., Загребельна, А. О., Соломка, А. С., Рубаненко, В. І. (2015). *Методи дослідження мови*, Матеріали VII студентської конференції “Перший крок у науку”. Суми: СумДУ.

- Сагайдак, О. П. (2006). *Дипломатичний протокол та етикет: навчальний посібник*. Київ: Знання.
- Селіванова, О. О. (2006). *Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія*. Полтава: Довкілля-К..
- Стаховська, Н. (2010). *Конспект лекцій з дисципліни “Термінознавство”*. Відновлено з <https://www.dstu.dp.ua/Portal/Data/7/12/7-12-k150.pdf>
- Стацюк, Р. (2016). Основні підходи до визначення поняття “термін” у сучасній лінгвістичній науці. *Науковий вісник ДДПУ імені І. Франка. Серія “Філологічні науки”*. *Мовознавство*, 2(5), 112-116.
- Фурт, Д. В., Дмитрук, Л. А. (2020). *Термінологія. Навчальний посібник*. Кривий Ріг: ДонНУЕТ.
- Христюк, С. (2017). Особливості дипломатичного мовлення як різновиду офіційно-ділового стилю. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія.: Філологічні науки*, 50-55.
- Чабан, А. Ю. (2017). *Навчально-методичний посібник “Дипломатичний протокол та етикет”*. Черкаси: ЧНУ.
- Янковець, О. (2017). Англійська термінологія як різновид спеціальної лексики. *Парадигма пізнання: гуманітарні питання*, 1(21), 1-9.

СПИСОК ДОВІДКОВОЇ ЛІТЕРАТУРИ

- Білодід, І. (Ред.). (1979). *Словник української мови в 11 томах*. Відновлено з <http://sum.in.ua/s/terminologhija>
- Дипломатія — етимологія. Goroh.pp.ua. Відновлено з <https://goroh.pp.ua/%D0%95%D1%82%D0%B8%D0%BC%D0%BE%D0%BB%D0%B%D0%B3%D1%96%D1%8F/%D0%B4%D0%B8%D0%BF%D0%BB%D0%BE%D0%BC%D0%B0%D1%82%D1%96%D1%8F>

نوتة موسيقية. قاموس المعاني.

Відновлено з <https://www.almaany.com/ar/dict/ar-ar/>

[%D9%86%D9%88%D8%AA%D8%A9-](#)

[%D9%85%D9%88%D8%B3%D9%8A%D9%81%D9%8A%D8%A9/](#)

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

أمير قطر: القرآن الكريم أسمى من أن يمسه معتوه. (September 19, 2023). وكالة أنباء تركيا.

Відновлено з <https://tr.agency/news-177829>

خطاب حضرة صاحب السمو الشيخ تميم بن حمد آل ثاني، أمير دولة قطر، في الدورة الـ 69 لاجتماع الجمعية العامة للأمم المتحدة. Government Communications Office. State of Qatar.

Відновлено з <https://www.gco.gov.qa/ar/speeches/his-highness-speech-at-the-69th-general-assembly-of-the-united-nations/>

د. حنا عيسا (2018)، البروتوكول الدبلوماسي. . البلاغ.

Відновлено з <https://www.balagh.com/article/>

[%D8%A7%D9%84%D8%A8%D8%B1%D9%88%D8%AA](#)

[%D9%88%D9%83%D9%88%D9%84-%D8%A7%D9%84%D8%AF](#)

[%D8%A8%D9%84%D9%88%D9%85%D8%A7%D8%B3%D9%8A](#)

كيف تجيب عن "السؤال الأصعب" في مقابلة العمل: ما توقعاتك بخصوص الراتب؟ (June 5, 2023). الجزيرة.

Відновлено з <https://www.aljazeera.net/lifestyle/2023/6/5/%D9%83%D9%8A>

[%D9%81-%D8%AA%D8%AC%D9%8A%D8%A8-%D8%B9%D9%86-](#)

[%D8%A7%D9%84%D8%B3%D8%A4%D8%A7%D9%84-](#)

[%D8%A7%D9%84%D8%A3%D8%B5%D8%B9%D8%A8-](#)

[%D9%81%D9%8A-](#)

[%D9%85%D9%82%D8%A7%D8%A8%D9%84%D8%A9](#)

المعهد الدبلوماسي – وزارة الخارجية، (2014). موجز دليل الدبلوماسي للبروتوكول والإتيكيت (الطبعة الأولى). الدوحة: المعهد الدبلوماسي.

Відновлено з [file:///C:/Users/PC/Downloads/Telegram%20Desktop/BA-056%20\(2\).pdf](file:///C:/Users/PC/Downloads/Telegram%20Desktop/BA-056%20(2).pdf)

نبيل حبشى (March 23, 2015). أوراق الاعتماد. الأهرام.

Відновлено з <https://gate.ahram.org.eg/daily/News/101489/43/371017/%D8%A3%D9%88%D8%B1%D8%A7%D9%82-%D8%AF%D8%A8%D9%84%D9%88%D9%85%D8%A7%D8%B3%D9%8A%D9%87/%D8%A3%D9%88%D8%B1%D8%A7%D9%82-%D8%A7%D9%84%D8%A7%D8%B9%D8%AA%D9%85%D8%A7%D8%AF.aspx>

ولي العهد يبعث برقية شكر لسمو أمير دولة قطر. (November 9, 2022) صحيفة سبق الالكترونية.

Відновлено з <https://sabq.org/saudia/eir88flkef>

ДОДАТКИ

Додаток А

Арабська термінологія церемонії вручення вірчих грамот

Вручення/подання вірчих грамот	تقديم أوراق الاعتماد
Акредитуюча держава	دولة مرسله
Країна перебування/країна-реципієнт	دولة مستقبلة
Церемоніальний відділ або Протокольний відділ	إدارة المراسم
Дипломатична місія	بعثة دبلوماسية
Відкличні грамоти	أوراق استدعاء
Біографія	سيرة ذاتية
Нотний запис	نوتة موسيقية
Штаб-квартира/резиденція місії	مقر البعثة
Аудієнція	مقابلة
Привітання	تحية (ات)
Меморандум	مذكرة (ات)
Зовнішня кореспонденція	مراسلات خارجية
Ранг	درجة (ات)
Робоча група	فريق العمل
Заборона, “табу”	محظورة (ات)
Процесія	موكب (موكب)
Бішт (вид одягу)	بشت (بشوت)
Модель протоколу	نموذج بروتوكولي
Інспекція почесної варти	تفتيش حرس الشرف
Рукоштовування	مصافحة
Зустріч ввічливості	لقاء المجاملة
Спільна аудієнція	مقابلة جماعية
Особиста аудієнція	مقابلة منفردة
Порядок розсадки	طريقة الجلوس

Акредитований посол	سفير معتمد
Дипломатичний персонал	كادر دبلوماسي
Пам'ятна фотографія	صورة تذكارية
Тимчасовий повірений у справах	القائم بالأعمال بالإنابة
Призначений посол	السفير المعين
Надзвичайний та Повноважний посол	السفير المفوض فوق العادة

Додаток Б
Арабська релігійна термінологія дипломатичного і міжнародного
протоколу

Іменем Аллаха, Милостивого та Милосердного	بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
Миру та Милості Божої усім	السَّلَامُ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةُ اللَّهِ
Якщо Господь побажає	إِنْ شَاءَ اللَّهُ
Так побажав Господь	مَا شَاءَ اللَّهُ
Братський, кровний	شَقِيْق
Брати	إِخْوَان
Брати по вірі, мусульманське братство	الإِخْوَانُ الْمُسْلِمُونَ
Шановне товариство/панство	السَّادَةُ الْكِرَام
Віддячую Вам! Нехай буде з Вами мир, Божа милість і благословення	أَشْكُرْكُمْ وَالسَّلَامُ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ
Нехай береже його Аллах	حَفْظُهُ اللَّهُ